

Boris Režek:

SKUTA S PODOV

pet sva odložila oprtnike na vrhu skalnega hrbta ob krnici, ki jo obdajata rebro Štruce in gladke plati v Slemenu. Obstala sva pred odklanimi plastmi v Skuti; dvigale so se nad posutim snegom v rahlo, čiščečo se meglo. Ponoči je deževalo in nisva bila prav zgodnja. Kljub temu sva počakala, da je posijalo sonce po obcejenih plateg in se je izza megel pokazalo obličje stene.

Med svetlim skladovjem z žmulami in poklinami so temneli previsi in kot tanka zarezava se je kazala v steni najina smer po sloviti Zajedi, ki je one redke ponavljalce, ki so jo zmogli, poučila, da so že pred dvajsetimi leti tod okrog lazili ljudje in uganjali plezarijo, na kateri se je razvila današnja vodilna ljubljanska šola.

Ne bom dejal, da bi ne občutila nekega prav posebnega zadovoljstva, ko sva gledala v sivo skladovje Skute. Videla sva se kot pokovca, kako zabijava kline pod rdečim previsom, prepenjava in vlačiva vrvi, pa robantiva vmes... Že zdavnaj minuli dan se je vrnil v spomin z vso svojo vedrino in prešerno objestnostjo, ki je ljudem na stezi čez Pode veljala za nebo izkušajočo predrznost, ko so strmeli v goro, kjer se je odmotavala zanje nerazumljiva, vendar pa docela preprosta zgodba.

S preplezanjem severovzhodnega raza Kalške gore in severne stene Štajerske Rinke¹ je bil leta 1931 dosežen višek tedanjega plezalstva. Dandanes pač lahko kritično in objektivno ugotavljamo te stvari, kar bi tedaj povzročilo neznanski hrup med navezami, ki so se ubadale v Julijskih Alpah. Nama pa ni bilo do hrupa in svojih uspehov nisva prav nič precenjevala, ker sva dobro vedela, da morava doseči tudi zmogljivost za naloge, kakor jih je takrat predstavljala najnovejša smer čez severno steno Dachla v gorovju Gesäuse. Seveda sva jo videla le naslikano, a našla sva ji primerjavo. Nikjer drugod v Grintovcih se niso tako izrazito ponujale vrhunske naloge kakor v gladkih plateg in preveznenih skladih jugozahodnega ostenja Skute, ki sva ga načela leta 1932.

Južni raz Skute² sva ometla že zgodaj spomladi, potem sva zmogla Zajedo in sva bila kmalu spet pod ostenjem. V obeh smereh nisva naletela na težkoče, ki sva jih iskala. Pritezalo naju je ono previsno skalovje z mesti, ki jih ni bilo moč pretuhtati, in osamlje-

¹ Severovzhodni raz Kalške gore po originalni direktni smeri do danes še ni bil ponovljen. Izvedene so bile v njem le razne variante. Najčešče plezana smer je »Tramvajsko izogibališče« z gredine pod stebrastim delom raza na desno in po skrotju na greben. Razen vstopa ta smer nima nič skupnega z razom. Podobno izogibališče so ponavljalci iznašli tudi v južni steni Kogla in še marsikje drugod.

² Vinko Modec: Skuta s Podov, PV 1935, str. 333.

nimi začlembami sredi gladkih plati, kjer se je dalo slutiti ono drobno rdeče in sinje cvetje, ki ne raste nikjer drugod kakor na takih, komaj kdaj dostopnih vrtcih v stenah.

Zajeda naju je s svojim potekom čez previsne sklade povedla mimo stene same, iz smeri pa sva videla v njej razklane previse, preveznjene stopničaste plati in boke stebrov brez vsakršne razčlemba. Le tu pa tam se je potezala špranja in je čemel kak robiček. Še nisva bila dobro iz Zajede, ko sva predrzno zasnovala tretjo smer v ostenju.

Hotela sva priti iz dna naravnost čez gladke stopničaste sklade in steno nad njimi ter desno od velikega stolpa na zahodnem grebenu na vrh. Ta tura se nama je spridila kot še nobena doslej. V previsnih skladih nisva našla prehoda. Smer sva lahko začela šele z obrobja Štruce in seveda ni bila tisto, kar sva nameravala.

Vsa stena levo od smeri čez Zajedo je ostala nedotaknjena. Izpod previsnega odstavka v začetku Zajede je sicer kazala prečnica do rjavega previsa in potem nad njim čez ono gladko plat, ki nisva mogla vanjo, do smeri v vznožju Stolpa. S takim prečenjem pa nisva hotela pokvariti smeri, ki bi morala biti potegnjena naravnost navzgor. Imela pa sva poslej toliko opravka v drugih stenah, da sva morala to poslednjo smer odložiti in potem, a ne samo zaradi drugih sten, pustiti za dolga leta.

Kadar koli se je pletel pogovor o gorah, se je vračala v spomin ta zagonetna smer, ki se je očrtavala v presledkih in se spet izgubljala med skladi previsov in v zaobljenih žmulah. Če sem le prišel na Vratca ali sem bil na Dolgi steni, sem sedel tja pod rob in gledal v steno. Še večkrat sem s steze čez Pode pogledoval, če se je kaj spremenila. Nič novega nisem odkril v njenih zamotanih potezah, vse je ostalo enako gladko in brezupno.

Nobena naveza ni poskušala za nama, čeprav je že marsikdo sedel pod steno, kot sva lanski julijski dan midva na onem skalnem hrbtu. Še pred tremi leti smo prišli iz Bivaka pod Skuto na ta razgledni rob in smo leže v travi gledali gor tako mirno in tiho, da so tik mimo nas prešli gamsi in potem uganjali svoje norčije na snegu v krnici. Pogled v steno mora zagovoriti tudi najbolj objestnega plezavca. Saj je smer v njej. Začrtana je poklina, potem je spet nekaj podobnega kakor nekakšna zarez, majhen obronek — sežnje in sežnje sama gladka skala: obrušena plat in nad njo previsna žmula, potem pa se poklina spet nadaljuje. Skratka nič do razklanih robov vrh stene, kjer se šele pričinja čvrsta, oprijemljiva skala.

Tudi midva sva že drugič to leto posedala pod steno. Za vajo sva namreč teden dni prej pogledala v južni raz in sva bila obenem radovedna, kako se nama bo plezanje — devetnajst let po prvem vzponu, v njem odsedalo. Raz ni postal drugačen, našla pa sva ga dobro ometenega in sledove klinov v špranjah, saj je šlo čezenj že mnogo navez. Napravila sva le nov vstop, ker sva od strani ugotavljala profil nameravane smeri čez steno, in sicer levo od zajede na-

ravnost gor čez vse one neugotovljive možnosti nad vznožno poklino in rjavim previsom. Tako sva imela, ko sva prišla v drugo, že na drobno zasnovan načrt ter cel kup železja in vrvi.

Prišla sva nadaljevat tam, kjer sva pred leti nehala. Mimo tega naju je spravilo na to turo že kar neslano razganjanje nekaterih plezalcev, ki se jim zdi, da so presegli vse, če so ponovili nekaj težavnih smeri; sami pa niso zmogli nič novega, gotovo pa ne velikopoteznega v stenah, ki jih imajo pred nosom. Načeti bi morali nova, še nedotaknjena stenska področja, namreč tiste največje naloge, ki še vedno čakajo nanje. Za take stvari pa je potrebno več, kot samo znati nekoliko plezati. Posameznikom moremo očitati, da nimajo nobenega pregleda in programa ter samo preže, kdaj se bo kakšna naveza lotila nove smeri, da jo bodo ponovili, ker sami niso zmožni ustvarjalne orientacije v steni. Manjka jim tudi vsakršna izkušnja, ker so začeli že kar pri vrhu. Današnja plezalna zmogljivost je pri večini povsem odvisna od pretirane uporabe klinov. Celo vodilni plezalci si radi pomagajo z izklesovanjem oprimkov, klini in stopnimi zankami tam, kjer so prvoprstopniki plezali prosto, marsikdaj celo nezavarovani. Na drugi strani pa vlada med nekaterimi navezami nekritična rivaliteta, a med posamezniki samoveličje z intrigami in babjim opravljanjem, o novih turah pa ni kaj čuti. Od takih navez seveda ne moremo pričakovati, da bodo sodelovale v nadaljnjem razvoju, a dolžni smo povedati, kar jim gre.³

Plezanje v naših gorah še dolgo ne bo tako zaključeno in ostenja obdelana kot so v gorovjih Karwendel, Wilder Kaiser in drugod. Saj imamo še celotne stene, ki se jih še nihče ni lotil, in samo med Mojstrovko in Travnikom je nekako osem še nenačetih smeri V. in VI. stopnje. In dokler so še odprte tolikšne naloge, je zelo tvegano sedeti na lavorikah! Podobna zaverovanost se je držala tudi onih, ki so zabili svoje poslednje kline malo pred vojno. Mislili so, da so zmogli že vse in se povzpeli na višek, a so bili postavljeni na laž, ko se je plezalstvo razvilo mimo njih, in v sodobni razvoj je prešel samo stari mojster Joža Čop s svojim velikim dejanjem v Triglavski steni, ki ga do danes s podobno novo smerjo še nihče ni prekosil.

Sama tehnika pri plezanju ni odločilna. Tu so potrebne še druge stvari. Imamo plezalce, ki odpovedo ali obrnejo, če ne morejo zabijati, in v elementarnih nezgodah so brez moči.

Klini so postali na vso moč izrabljano sredstvo. Vsak plezalček, ki jedva začenja, že ob svojih prvih poskusih nabija kline, tako da mu prosto plezanje sploh ostane tuje in dandanes najdemo sledove klinov na krajih, kjer sploh niso potrebni. Tisti, ki si tako pomagajo

³ Stvar ni nikakršna samo naša posebnost; povsod po svetu se pojavlja isti alpinistični snobizem, ki ponižuje gornišstvo na ravan profesionalnega športa. Nudena sredstva in objavljanje alpinističnih uspehov v dnevnem časopisju sta pri nas pritegnila mnogo mladih ljudi brez odnosa do gora; mladi plezalci do dobili poleg sredstev tehnično vzgojo, ne pa ideološke.

čez smeri, obidejo nujno potrebno razvojno pot in nazadnje obtiče v svojem lovu za cenenimi uspehi tam, kjer so pričeli.

Jugozahodno ostenje Skute ni skrito v zatrepu kakšne odmaknjene doline in ne leži v nedostopnem obmejnem pasu. Že izpred Doma v Bistrici gledaš vanj in vsa zgradba stene je tako izrazita, da mora pritegniti plezalčevo pozornost. Šele iz krnice pod steno, tik ob vstopu, se odmakne vrh in v dno strmé le robovi previsov.

Kamen sikne v grušč, nad grebenom drse beli oblaki...

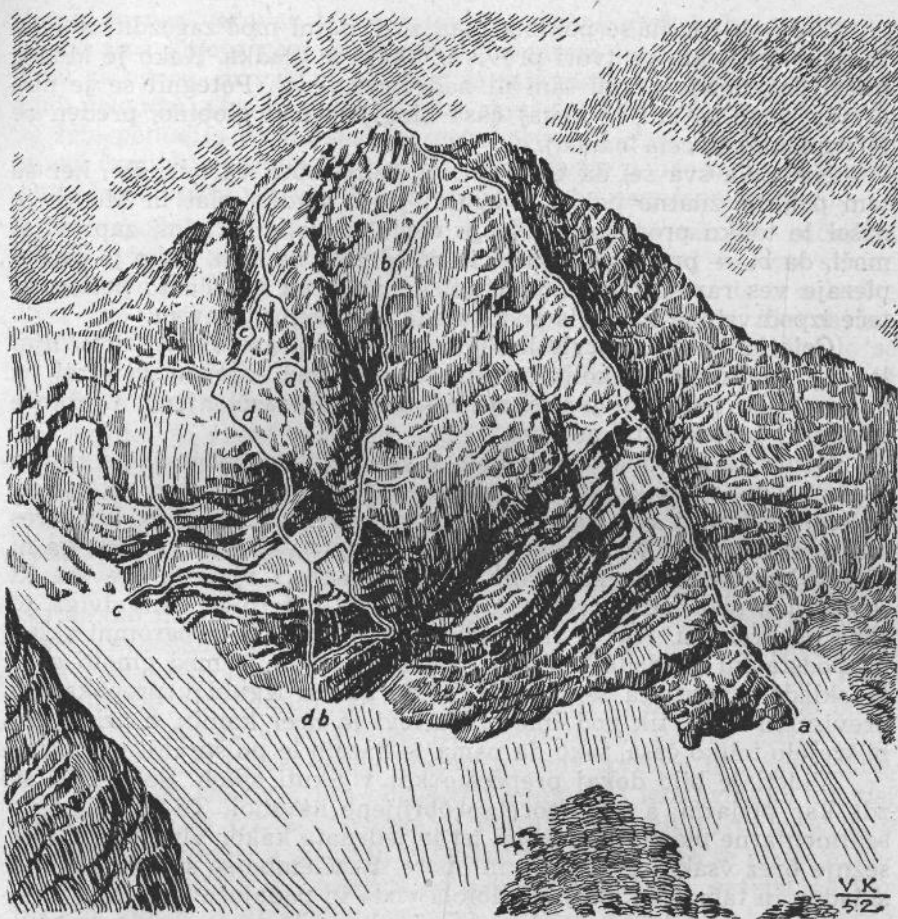
Taka so jutra v vznožju sten, ko se naveza pripravlja na vstop. Vrvi tečejo skozi dlani, klini rožljajo in kladivo niha na oprti. Menda je občutek že v prvem prijemljaju v skalo, ali bo dan dober in kako bo šlo.

Dolina se je izgubila v rahlem čadu, pogovor se je utrnil. Vse doživljanje se pretaka po drgetajoči vrvi. Plezanje v težavni skalj je podobno šahovski igri — napačna poteza je bila in Modec je skočil nazaj v grušč. Skoraj sva že pozabila, da sva imela pred leti tu dovolj opraviti, ko sva vstopila v smer čez Zajedo in sva mislila, da bo šlo v čevljih.

Tri zajede drže z grušča ali krajne počl ena ob drugi na ploščato gredino, ki se zožujoča vleče proti vstopu v Zajedo samo. V katero se vstopi, je precej vseeno, lahka ni nobena in zato so v špranjah sledovi klinov in vsi krhki oprimki so že pobrani. Modec je potegnil po srednji zajedi in nad njo naletel na spuščalni klin z vrvno zanko, ki ga je pustila neka vračajoča se naveza, in že je bil na gredini pod vstopom v poklino, ki reže do malega gladki odstavek stene pod rjavim previsom. Tu se je pričlenjala najina naloga.

Iz dna se zdi vstop v poklino močno previsen. Skladi so črnikasti in se zato tem bolj odražajo od svetle skale ob poklini. A bil je le videz in ni se bilo treba potezati na klinih, ki bi tudi ne šli radi v zasigane špranje. Poklina je do polovice višine skoraj navpična in plitva. Na mestu, kjer se nekoliko nagne v zgornji del, postane že kar previsna in se zoži v špranjo, za dobro dlan široko, in zaobljen nosast rob visi nad globino.

Meni, ki sem stal in varoval od strani, više na gredini, da sem imel boljši pregled in mi ni bilo treba paziti na kamenje, se vstop v poklino ni zdel težaven, dokler ni bil Modec v njej. Ko se je zagvozdil in pomaknil navzgor, je zaman tipal okrog, kaj bi prijel, in za njim sem potem okušal tudi jaz, da je treba pustiti iskanje oprimkov in se preriniti s trenjem do dozdevnega pomola, ki se ga Modec kljub mojemu prigovarjanju ni hotel poslužiti za počitek in varovalni klin. Na gredini sem bil sicer dobro zasidran, a klin, ki ga je Modec zabil med črnkastim skalovjem, je šel komaj do polovice v špranjo, težkoče pa so vedno bolj naraščale. Dozdevni pomol je bil namreč samo viseča stopnja brez opore in ko je Modec s težavo zabil klin v dnu pokline, je že s svojim zvokom napovedoval, da ne bo držal. Ko ga je Modec uporabil, da se je izvesil iz pokline in dosegel nezatne opore na robu, je zaškrtal in se nagnil, a Modec je bil že čez. Nič ni

Južna stena Skute

a) južni raz, b) smer po zajedi, c) smer pod stolpom, d) nova smer

bilo s počivanjem. Poklina se močno nagiblje k previsnosti, vse opore so itak skrajno redke in neznatne, na najtežavnih mestih pa jih sploh zmanjka. Znova si je moral Modec pomagati s klinom, a tudi ta tretji klin je bil samo za uravnovešanje ravnotežja in je držal tako dobro, da mi je pozneje zletel v obraz, ko sem prišel do njega in se je vrh napela v karabinerju.

Na kline se v poklini ni bilo moč zanašati. Modec je plezal nezavarovan petnajst metrov nad gredino in občutil sem vso napetost, ko je bil v previsu pod onim nosastim rogljem in zataknil četrti klin. Ob šklepetajočem zvenenju ne morem reči, da ga je zabil. Sledilo je odločilno mesto.

Prav ob roglju se poklina tako zoži, da ni moč zagozditi kolena vanjo, rogelj sam pa tvori previs in skala je gladka. Kako je Modec prišel čez, pozneje tudi sam ni nadrobno vedel. Potegnil se je nad previs, noge so mu še nekaj časa bingljale nad globino, preden se je pomaknil docela nadenj.

Nadejala sva se, da bo nad previsom dobro varovališče, ker se tam poklina znatno položi, a zgoraj je le gladka plat in Modec je našel le toliko prostora, da se je mogel oddahnuti, in ni zapravljaj moči, da bi — prejkone zaman, iskal špranjo za klin. Tako je prosto plezaje ves raztežaj vrvi, potegnil do vrha na gruščnato polico, ki teče izpod vstopa v previs pod Zajedo k rjavemu previsu.

Celotna poklina je visoka 35 m in kakor sem povedal, je v njej le eno stojišče na nekoliko večjih oporah nad rogljem, zabijati pa ni kam. Šele pod vrhom je skala nekoliko bolj razčlenjena, a težkoče so skoraj enake od tal do vrha.

Sonce je kar dobro pripekalo v skalovje in močno je že šlo na poldan. Zdaj sva bila vštric z vstopom v previsni del smeri po Zajedi. Polica, na kateri sva stala, kmalu preide v gruščnat žleb, ki je res kar nenavaden v taki iz plati in skladov zgrajeni steni. Iz dna ga ni videti, ker teče poševno. Vanj pada kamenje z rjavega previsa, ki je stisnjen pod veliko črnikasto žmulo, nad katero se stena dviga do roba ob grebenu. Kakor razveznjena zagozda leži ta ogromni sklad na podstavku iz gladkih plati. Na desnem robu je med gmoto gore in skladom zožujoča se špranja, ki se potem izgubi v prepokanem previsnem vrhu, tik pod žmulo. Na levi je sicer kamin, a priti vanj bi trajalo toliko časa, tako da nama je kazalo le po špranji na desno.

Videti je bilo dokaj preprosto kot v Skuti sploh. Še previsi se zde kar prijazni, a vse opore so obrnjene navzdol. To so nagnjene sedimentarne plasti, med njimi pa je jedrnata kakor vlita skala, cele sežnje brez vsakršne špranje in opore. Razčlembe so samo na stikih skladov in tam, kjer sta jih izdolbla voda in padajoče kamenje.

Modec je zlahka splezal po tesni poklini, ki jo za razliko imenujem špranja, in obstal, ko mu je zmanjkalo opor. Škilec izpod previsnega roba v žlebu sem popuščal vrvi in se ogibal padajočemu kamenju, ki sta ga prožili. Zagozden v špranji je zatikal klin zdaj višje zdaj nižje in že mu je zacingljajl mimo mene, ko je udaril po njem s kladivom. Špranja se na tem mestu zoži, da je moč spraviti le prste vanjo in vse okrog je previsno. Nadse ni mogel videti, če je višje sploh še kakšna opora. Edini klin, ki je prijel, je šel le kake tri centimetre v skalo. Držal je le toliko, da se je lahko rahlo oprl nanj, potegnil višje in res je dosegel edini oprimek. Če bi ga ne bilo, bi bil naslednji hip že v žlebu, dvajset metrov nižje. Tako se je obdržal na tem najbolj težavnem mestu, s katerega je možno nazaj samo po zraku. Nad izginolo špranjo je potem gladka, viseča polička, nad to pa se košati drug previs.

Morda bo pónavljalcem uspelo zabiti kak klin na tem mestu, a Modec se je znova izkazal starega mojstra poklin in zajed. Povsem

prosto in nezavarovan je zagvozdil čez previs med razhajajočima se ploskvama gmote gore in previsa. To mesto med klinom, ki ga je imel za oporo, in vrhom previsa, je težavnejše kakor vsa v poklini nad vstopom. Gre za nekako štiri metre višine brez vsega, potem se šele ponudijo prve opore na vrhu previsa, ki se konča pod omejneno črnikasto žmulo. Tu sva dosegla vegasto polico in z nje kratko navpično stopnjo vštric z žmulo. Prišla sva na nagnjeno zelenico.

V spodnjem delu stene sva videla le nekaj sežnjev nadse in okrog sebe, z zelenice pa se nama je odprl razgled na vse strani. Preplezani del še ni pomenil, da sva uspela. O prehodu do te zelenice in z nje naprej po prečnici proti Stolpu sva bila že zdavnaj na jasnem. Stoprv od tu se je pričejala prava naloga. Nad žmulo se pričinja sistem razčlemb, nekakšnih nedodelanih poklin in zajed, ki se vleče naravnost navzgor. Imela sva kaj gledati.

Iz dna je videti v poklini nad žmulo ozek gladek pas, kjer je poklina prekinjena. Nisva se posebno menila za to sicer neprijetno okoliščino, od tu pa sva zlahka ugotovila, da je ta pas širok nad 5 m, skala je ogabno gladka, da ni kaj prijete v njej in povrh še previsna. Tod torej nama je kazalo navzgor!

Z vrha zagozde rjavega previsa je bil takoj ugotovljen prehod čez žmulo nekoliko s strani, z vrha navpične stopnje pod zelenico, kjer je nekakšna, jedva malo izoblikovana zajeda do plati, nad katero stoji nekakšen okrog 10 m visok stolpič ali bolje rob ob tesni poklini. Na vrhu bi bilo kar dobro stojišče in to skoraj tik pod onim previsnim pasom, a ta stolpič je v popolnoma gladki, kakor vlti skali, ki v njej nisva mogla opaziti nobene špranje niti razčlemb. Vse okrog je skalovje kot obrušeno, kamen se kar svetlika in visi navzdol. Vse to sva sicer videla že iz dna. Območje šeste stopnje, o tem ni bilo dvoma, a da bodo možnosti tako neznatne se nisva nadejala. Pod stolpič bi se nemara še nekako dalo priti, seveda ne kar tako za zajtrk. S prečenjem na vrvi, s čimer koli; če bi bila kakšna špranja za klin in potem na vrh stolpiča po poklini, čez previsni gladki pas pa nikakor ne. Samo z vrtalom.

Vrtanje lukenj za kline ni povsem nova iznajdba. V Dolomitih so celo z dinamitom podirali previse. Pri nas sta že l. 1941 vrtala luknje Herle in Vršnik v svoji smeri čez vzhodni del severne stene Ojstrice. Odnos do takega načina plezanja je dandanes na splošno podoben nekdanjemu odporu proti rabi klinov. Toda če gre za zapreko v steni, ki ji drugače ni mogoče do živega, menim, da pomeni uporaba vrtala številne nove možnosti. Herle in Vršnik sta s svojimi klini v izvrtanih luknjah odprla lepo novo smer, ko sta prebila kratki, sicer nepreplezljivi odstavek. Dokler bo vrtalo rabljeno le v takih primerih, ni kaj ugovarjati, žal pa ga bodo kmalu prav tako zlorabljali kot danes kline in najtežavnejše smeri bodo prirejene v udobna plezalna pota. Z dvema ali tremi trdno in povsem zanesljivo zagozdenimi klini v izvrtanih luknjah, bodo marsikje odstranjene težkoče,

pa tudi vsaka nevarnost. Plezanje se bo mehaniziralo. S klini, vponkami iz lahke kovine, nylonskimi vrvi in zankami, škripčnim potegom in sedno napravo je mogoče zmagati vsako steno, če dodenemo še vrtnanje lukenj za kline. Nylonske vrvi vzdrže najhujši padec in tudi pri nas je znanih več primerov, ki bi se ob konopljeni vrvi gotovo usodno končali. Stotine je bilo takih žrtev v vseh Alpah. Kakšna potrata sil je bilo za prvega v navezi že vlačenje že itak težkih in razen tega še skozi karabinerje tročih se vrvi; povrhu pa še teža železja v žepih in za pasom! Za največje ture opremljeni plezalec dandanes komaj občuti svojo prtljago. To so stvari, ki so pametne in razumljive in plezalska zmogljivost se je zaradi njih silno dvignila. Z zlorabo vrtala pa se bo razvoj prav lahko preokrenil v navadno rokodelstvo.

Midva nisva imela vrtala in tudi nisva mislila, da bi se vrnila z njim kdaj pozneje. Sedela sva na oni zožujoči se zelenici, s katero se začenja velika prečnica proti Stolpu. Ko sva vse nadrobno ogledala in ni bilo drugega izhoda, sva ugotovila, da se nad gladkim pasom, ki se vleče iz pokline počez prav do prečnice, svet nekako položi. Nad njim je vsekakor moral biti nekje prehod v oni sistem poklin, ki se nad pasom nadaljuje proti vrhu.

Prečnica se dokaj strmo dviga proti Stolpu. Zarezana je čez gladke škrapaste plati tako, da niti ni težavna, samo na enem mestu je treba dobro poprijeti. Sledila sva ji nekako raztežaj vrvi in pregledovala slednjo možnost, kako bi prišla, z nje nazaj v steno, na plati in čeznje v poklino. Skalovje nad prečnico niti ni povsod previsno, je pa gladko in škrape so kakor izlizane. Približala sva se že Stolpu in na mestu, kjer preide prečnica v plitev žlebič, se je rob nad njo že toliko znižal, da se je odprl pogled v plati in v veliki previs konec sistema poklin.

Prehod na plati in čeznje do pokline je bil prost. Pričakovala sva, da bo mnogo težavnejši, kot se je pokazal. Pripravljena sva bila na prečenja na vrvi, vesenje na samih klinih, kajti s Podov je komaj mogoče opaziti kakšno možnost.

Naletela sva na vegasto, večkrat prekinjeno poličko. Položaj je seveda izpostavljen, a roka tu pa tam le dotipa kak robiček in v gumijastih podplatih je noga držala tudi na gladki, le malo nagnjeni skali kot prilepljena. Nekaj je bilo prestopov in razkrekov čez povsem gladka mesta, začlembe so vodile nekoliko navzgor in poklina je bila dosežena nekako raztežaj vrvi nad onim gladkim pasom, ki naju je prisilil v prečnico. Poklina se je izkazala, seveda le tu, v zgornjem delu, za plitev, dvakrat prekinjen kamin, ki preide potem v zagrūšen žleb. Nad tem žlebom se kamin znova zoži v poklino, ki se nadaljuje čez košat, črnkast previs.

O plezanju po kaminu nimam kaj povedati; prešla sva ga mimo-grede. Nejevolja, ki se je naju držala zaradi ovinka po prečnici, je minila, ko sva ugotovila, da vendarle ne bo bistveno spremenila

zasnove smeri. S plati nad prečnico se je pokazala v gladkem skladu ob poklini ali pravzaprav kaminu, nekakšna visna prečnica v bok osrednjega stebra, ki je skoraj natančno nad vstopom v steno. A tudi s to prečnico, ki naju je privedla čez steber v najbolj izpostavljenem delu stene, sva bila grdo ukanjena. Rob je namreč toliko odpočen, da je za njim pravcat, meter širok zagruščen hodnik. Ne morem reči, da sva se ga kaj prida razveselila, zavila pa sva vanj, ker je bilo onstran videti gladko, toda prepokano in oprijemljivo skalovje. S hodnika pa sva prišla v dno nekega kamina, nad njim pa je samo še zagruščena grapa.

Tako sva prišla kar prelahko čez plati in potem naprej iz grape na rebro, ki se začinja nad vrhom stebra. Toda prirodni potek razčlemb je tak.

Nad grapo sva na razglednem pomolu zvila vrvi, se zleknila na sonce in ugotavljala nadrobnosti s plezanja. S smerjo, ki naju je zaposlila za kakih 5 ur s posedanjem in ogledovanjem vred, nisva bila povsem zadovoljna, ker je ni bilo mogoče izpeljati tako, kot je bila zasnovana. In čez vsa dozdevno težavna mesta v zgornjem delu stene je kaj lahko priti. Stena prav preseneča s temi nepričakovanimi prehodi, ko se izza vsakega robiča odpre nov pogled v čisto, svetlikajoče se skalovje. Vsak seženj je skala drugače oblikovana. Kakšna skrivnostna pota se še pletejo do osamljenih robičev, ki so kakor izklesani iz gmote gore in okrog njih ni nič kot sama gladka stena in zrak. Menda nikdar ne bo mogoče do kraja spoznati tega ostenja, toliko je v njem.

Smer je težavnejša od one po Zajedi, le v zgornjem delu so težkoče skoraj iste. Vstopna poklina je že s svojo višino redka posebnost tudi zaradi tega, ker jo je treba plezati prosto. Rjavi previs pa je najtežje mesto celotne smeri. V petostopenjskem območju je malo podobnih.

Na grebenu se je gnal mrzli piš in se zaganjal v naju, ko sva hodila proti vrhu. Spet sva gledala na koroško stran in po vseh stenah in grebenih, ki nama pripovedujejo toliko zgodb. Plezanje samo na sebi pomeni malo. Doživetje gora je tista vez, ki nas priklepa nanje.

OKROG TRIGLAVA

I. Od Save Dolinke do Soče

oletje 1951 na višku! Planine mikajo, vrhovi vabijo. Tedaj je tudi mene obšla tista sla, ki ne pusti, da bi se mestni človek predajal tesni enolični domačnosti, marveč ga vleče ven v prosto naravo, v planinsko ozračje, v vedro višavje, čeprav ga pozna leta že opominjajo, da naj se odreka napornejšim turam.

V mislih sem si napravil malce visokoleteč načrt: iz Vrat čez Luknjo v Trento, iz vasi Soče po Lepeni na Komno in dol v Bohinj. Tako naj bi obkrožil Triglav, ko sem se bil leto prej od njega za vselej poslovil. Iskal sem si vrstnika po letih in pešaških sposobnostih, a nisem izvabil nobenega: temu se je potni načrt zdel preveč skrotovičen, oni se je bil namenil že na zložnejšo turo preko Vršiča v Trento in zopet drugi se je odpovedal višjemu planinarjenju. Torej pojdem pa sam! Saj se tako najsvobodneje kretam, sam si ravnam pot, sam si odmerjam hojo in počitek. Prijetna zavest: biti sam svoj gospod, ki se mu ni treba na nikogar ozirati, mora pa pogrešati sproščajoče izmenjave misli v tovariškem razgovoru ali v soglasnem molku in pa prve pomoči, če bi se mu kaj človeškega pripetilo.

Bilo je o ščipu dne 13. avgusta, ko me je opoldanski gorenjec odpeljal iz Ljubljane. Vlak je bil prenapolnjen z nedeljskimi izletniki. Na Jesenicah smo morali potniki, namenjeni proti Planici, izstopiti ter čakati na odhod vlaka malone celo uro. Kako naj si človek krati dolgčas, ko ni več kolodvorskega poslopja, ki ga je vojna sila docela porušila? Sedaj je tam še vse opustelo. Ruševine so pospravili in gola ploščad čaka, da zgrade na njej kolodvor, ki bo gotovo dostojno reprezentiral to našo mejno postajo na važnem prometnem križišču. Kako živahno vrvenje je bilo še pred prvo svetovno vojno, ko je bilo tu izhodišče za ture na Golico in druge karavanške vrhove ali ko smo lahko brez potnih listov nadaljevali vožnjo skozi dolgi predor na koroško stran! Večkrat sem se vozil v Celovec k prijatelju dr. Jak. Sketu, da sva pripravljala nove izdaje slovenskih čitank, ki jih je zalagala Mohorjeva družba. Ni še minilo sto let, ko je bil Celovec pomembno žarišče slovenskega slovstvenega delovanja. A danes! Vedno me je mikal slovenski predel koroške dežele. Počitniško letovanje sem si privoščil enkrat v Železni Kapli, drugičkrat v Ločah pri Baškem jezeru. Moja prva planinska tura je bila na Obir, nato pa parkrat na Dobrač in na Osojščico, te prelepe razgledne vrhove. O nekih binkoštih sem si šel ogledat sloviti »raj« pod lipo v Ziljski Bistrici, kjer sem bil priča veselemu utripu ljudskega življa. — A tudi po prvi svetovni vojni smo planinci — po dogovoru obeh držav iz l. 1927 — lahko posečali mejno gorovje in

Koroško dol do Drave, kakor so smeli tudi avstrijski turisti v določeni pas Gorenjske in Julijskih Alp. Še pomnim, kako smo — bili smo v treh — preko Stola in Mačenske planine brez okolišev prispeli v Spodnji Rož, kjer sta v Svetni vasi tovariša stopila v vlak in se vrnila domov, medtem ko sem jaz drzno prekoračil Dravo pod Humberkom in se pod večer nastanil v celovškem hotelu, drugo jutro pa se popeljal h Gospe sveti in se povzpел na pobočje Šenturške gore, ne da bi me bil kak organ javne varnosti zadrževal ali celo aretiral. Ta čas so nam Karavanke še vedno nepristopna in neprehodna pregraja. Upajmo, da se bodo po sporazumnem dogovoru obeh držav mogli vsaj planinci kmalu zopet svobodno kretati po Karavankah in tudi po Ziljski dolini in Rožu in Podjuni. Za sedaj so jim taki podvigi še zabranjeni, dasi je FLRJ že sklenila mir z avstrijsko sosedo.

Ob takih spomnih in mislih sem prečakal dolgotrajni postanek na Jesenicah, na kar me je hlaçon potegnil na Dovje. Vsaj sto izletnikov se je usulo iz vlaka, večidel mladina. No, če je ves ta z nahrbtniki in krušniki oprtani svet namenjen v Vrata, mi bo v Aljaževem domu težko dobiti primerno nočišče. Tako sem ugibal, kar pa me ni toliko motilo kakor to, da so skozi globoko zarezo Luknje puhale neprijazne megle, znak, da z goriške strani vleče vlažen jug. — Prijetna je bila hoja v sončnem popoldnevu iz Mojstrane proti triglavskemu zatrepu. Precej se je spremenilo, odkar sem zadnjič — bilo je menda l. 1940 — tod hodil. Mojstrana je dobila bolj resno, skoraj vojaško lice. Velika cementarna je opuščena. Tistih več sto metrov dolgih rak, po katerih je dotekala voda v tovarno, ni več; leseni opaži so izginili, ostalo pa je samo še golo betonsko stebrovje. Morda ga bodo kdaj zopet porabili za vodotoč h kaki novi industrijski napravi.

S ceste sem krenil po mostiču na desni breg šumotljive Bistrice na lagotno pot, koder se prožneje hodi kakor po ostri cesti onstran vode. Srečaval sem pare in skupine povratnikov, veselo razigranih, nekaterih pa vidno utrujenih. Ti so se vračali pač s triglavskih višav.

Le malo sem se pomudil pri Peričniku, kjer me je iznenadil dobro oskrbovan bife. Celo razglednice so imeli v zalogi, seveda ne na gladkem papirju posnete. V sedanji prevalni dobi se zadovoljujemo tudi z manj potratnimi izdelki. Poslovil sem se od šumnega slapa, češ v nekaj dneh se bom pa hladil ob njegovi vrstnici onkraj Triglava, ob Črtomirovi bohinjski Savici.

Na nadaljnji poti sem dohitel dva fanta, bolj romarsko ko turistično opremljena. Nosila sta na drogu obešen kovček, očitvidno pretežak, da bi ga samo eden nosil, in neka tekočina je klonkala v njem. Povesta mi, da sta zaostala za svojo družbo, namenjeno v Vrata, ker je ne moreta dohitevati. Seveda, prenerodno breme ju je pri hoji oviralo. V kovčku sta imela brašno za svojo družčino in pletenko vina. Da je bila to kapljica boljše kakovosti, sem lahko uganil iz tega, da sta nosača doma iz Ivanjkovcev pri Ljutomeru. Torej triglavska odprava iz vinorodne Prlekije. Ni majhna reč, da se preprosti Prleki, vajeni le skromnega gričevja, odpravijo na visokoplaninsko

turo, in to družba kakih dvajset oseb. Zares primer, ki kaže, da se planinstvo že množično udejstvuje. Rad bi vedel, kaj naše ljudi k temu nagiblje: ali propaganda ali želja po sproščenosti ali fizikalna sila ali posnemanje modernosti. — To sta fanta gledala, ko sem ju povedel na »galerije«! Takega kamnitega naravnega oboka tam v Slovenskih goricah menda ne poznajo.

Še pred večerom sem dospel v Aljažev dom. Na terasi je posedalo nič koliko gostov; njih glavina je bila prleška družba, ki se je že gostila z mastnimi dobrinami, s seboj prinesenimi; čakali so le še oba fanta s — pletenko. — Udomil sem se v sobi s štirimi pogradi, manjše so bile že odkazane prej došlim gostom. Resda je upravnik obžaloval, da mi ne more nuditi sobice samice, vendar sem se zadovoljil tudi z ležiščem ob drugih sospalcih, da le ni med njimi nobenega smrčona. — Tako dobro upravljan planinski dom, kakor je Aljažev, še vedno pogaša električno luč, medtem ko to novodobno razsvetljavo že imajo v Triglavskem domu, ki stoji za 1500 metrov višje. Ob brljavi petrolejki sem si napejal oči, ko sem si po večerji čečkal beležke v svoj zapisnik. Tu me je bolj zanimala kakor motila razigrana ekipa hrvatskih plezalcev, ki so bili hrupno prilomastili v jedilnico, vrnivši se z alpskega vzpona, med njimi je bila tudi strúmna junakinja. Eden izmed njih je s poudarnim nastopom odložil celo rešto plezalnih klinov, da je kar zarožljalo, češ glejte nas, ki smo opravili vratolomno pležo, vi, pritlični malodušneži! Nič jim nisem zamerjal samozavestnega pojava, saj je vsaka plezarija bolj ali manj tvegana zadeva, in komur se posreči, se upravičeno čuti — zmagalca.

Rano v vedrem jutru sem zapustil prijetni dom, v katerem je vso noč vladal nekaljen mir, dasi je pod njega krovom nočevalo nekaj desetk mladih ljudi. Upravniku sem bil naročil, da bi poizvedel, ali je še kdo namenjen čez Luknjo v Trento, da bi dobil sopotnika, a nihče se ni priglasil. — Zgodnje sonce je že obsevalo vrh Triglava. Od tu se vidijo res trije vršički, kakor krona s tremi roglji, med katere pa seveda ne štejem Aljaževega stolpa. Seveda ta pojav še ne upravičuje imena Triglav.

Na prvem razpotju nisem krenil desno na znano mi pot, ki drži preko planine Bukovlja na Luknjo ali pa na Sovatno, ampak sem stopal naravnost dalje, da bi šele konec zatrepa zavil pod steno proti Luknji. Markacija mi je sprva dobro kazala smer, a ko sem doznal, da drži proti Bukovlju, sem se odbočil po strmini proti steni. Prekoračil sem nekaj snežnih kont. To je šlo še precej spešno, a drugačna struna je zabrnela, ko sem se pričel vijugati strmo med ruševjem. Više štrleče veje so mi nudile dobre oprijemke, toda pritlešne so mi bile v pravo napoto. Izdatno pretegnjen sem se oddihal, ko sem bil prilomastil na rob pritlikavega rušja in stopil na ostri grušč, ki se kupiči iz odkrškov Triglavske stene. Pikra stena, sloveča daleč po svetu kot alpski eldorado, nešteto podjetnih strmohodcev te je že v raznih smereh preplezalo, tako da so menda rešeni že vsi »problemi«! A tudi koliko dragocenih življenjskih žrtev so ti doprinesli

v svoji neugnanosti! Jaz pa, ki sem po napornem plezanju dospel na znožje te resnobne stene, sem si dejal: Je le boljše, da sem prisopihal od spodaj gor, kakor da bi se bil s stene semkaj pristrmoglavil.

Štorkljaj sem dalje po takljavem grušču proti Luknji, prej pa je bilo treba preprečkati strmo naklonjeno snežišče. Ker ga še ni obsijalo sonce, se mi stopinje niso pogrezale in moral sem paziti, da mi ni spodrknilo. Če bi bil imel cepin, bi mi bilo tako prečenje le v zabavo, a palica z otopelo ostjo mi je slabo rabila. S krampeži na čevljih bi šlo seveda gladko izpod nog. Ta snežna pasaža se mi je posrečila brez zdrka. Pristal sem na poti, ki pridrži gor od Bukovlja. Še nekaj minut stopicanja po melinasti strmini pa sem prispel v skalno sotesko, kjer se stikata stenasta boka Triglava in Pihavca. Skoraj tri ure so minile po slovesu od Aljaževega doma. Tako me je moja samovoljnost, da sem hotel v novi mi smeri doseči to škrbino, stala vsaj eno uro več časa. A ta zamuda me ni toliko motila kakor to, da se je vreme nagloma scmerilo; pričelo je pršeti, med dežjem je vršela sodra. Sklonil sem se pod previsno pečino, užival zalogaj iz nahrbtnika, pil čaj iz termovke in si pisal beležke v trdni veri, da neurje ne bo držalo, saj sodra je vedno le kratkotrajna. In res, kmalu je nehalo škropiti. Ko sem pristopil na preval, se je že zasmejalo sonce. Tu sem se spominjal svojega prvega vzpona, ko sva bila pred 25 leti z družico Pavlo, našo alpinsko prvoborko, tu nastopila na pol plezalno turo po Plemenicah na Triglav. Takrat me ni plašila nobena strmina, zdaj pa že pazim in iščem, kod se da zložnejše stopati.

Odprla se mi je goriška stran, globoko spodaj je zazijal sklep trentske Zadnjice. Kam naj krenem: ali po Pihavčevi strmali na planino Zajavor ali po opuščeni »mulatieri« preko Skoka? Oba sestopa sta mi še neznana. Odločil sem se za zložnejšega po tovarni poti, ki se v okljukih vije nad Koriti, to silno grapasto, mestoma prepadno jarugo, in se končuje v dnu Zadnjice. Hojo sem si večkrat krajšal s tem, da sem se po gramoznih drčah dričal od ene vijuge do druge. V spodnjih predelih, kjer se pričinja že gozdni pas, sem lahko videl, koliko škode so napravili pomladanski plazovi. Kar vprek so ležala močna debela polomljena ali celo izrovana, med nje pa so se zatakneli bolvani, ki so jih bili plazovi v višini odkrušili. Dosti opravka bodo imeli Trentarji, da vso to navlako pospravijo in se s prodajo hlodov in drv vsaj nekoliko odškodujejo za težko ujmo, ki jih je zadela.

Sonce se je bližalo višku, ko sem kmalu po 11. uri dospel v prometno trentsko središče, na Log. V hotelu sem zaužil pičlo predpoldnico, shranil tam nahrbtnik in se brez prateža golorok napotil v drugi konec Trente. Ta predkosilni sprehod pa se mi je raztegnil skoraj na dve uri. Najprej sem se pomudil v župni cerkvi, ki jo krasi oltarne in steenske slike, umetniško delo sodobnega ekspresionista Toneta Kralja, nato pa sem obiskal sloveči cvetnjak »Alpinetum Juliana«. To vam je strokovnjaško in umetelno gojeni rastlinski vrt, ki ga je zasnoval švicarski državlján Albert Bois de Chesne in ga

poimenoval po svojem prijatelju dr. Juliju Kugyju: sedaj ga upravlja in oskrbuje Prirodoslovni muzej Slovenije.¹ Žal, da je v tej pozni sezoni planinsko cvetje večidel že minilo. Samo po napisnih tablicah, ki so zapičene po različnih lehah, sem mogel razbrati, kako pestra planinska cvetana ima tu svoj živi herbarij. Takole v mesecih maju in juniju je tu za rastlinoljuba višja slast, ko more opazovati gorske cvetke v polnem sočnem razvoju. Nemalo sem se iznenadil, da sem mogel prav tu, na torišču njene skrbnosti in znanstvene delavnosti, pozdraviti vrhovno skrbnico tega alpinskega gaja: gospo dr. Pisk. Kar prijetna naključja doživi včasi potnik v planinskem svetu.

Alpinet »Juliana« leži na skalovitem podanku Kukle ter obsega ok. 25 arov. Zemljišče je ograjeno s plotom in razdeljeno na grede — 50 jih je — na njih so posajene gorske in dolinske rastline ne samo z Julijskih Alp, temveč tudi iz drugih evropskih gorskih predelov, celo s Kavkaza in afriškega Atlasa. Nekaj jih je že odmrlo, ker se niso mogle prilagoditi novemu okolju. Med gredami se vijejo stezice, tako da posestnik lahko vsako rastlino od blizu ogleda. Na vzvišenem prostoru, na Belvederu, stoji miza in klop, kjer je Kugy najraje posedal. Tu »na tem najljubkejšem počivališču, kar jih poznam«, je snoval in pisal svoje spomine. »Zdi se, kakor da se je vsa ganljiva lepota Trente tu strnila, da bi dala planinskemu vrtu dostojen okvir.«²

Juliju Kugyju namerava naša Planinska zveza zaeno z avstrijsko in italijansko planinsko organizacijo postaviti v tem kraju dostojen spomenik. Ta zamisel je vzvišeno kulturnega pomena. Saj se tiče moža, ki je v svojih spisih proslavil naše Julijce, zlasti še Triglav, vsemu širnemu svetu, tako da ga upravičeno nazivljejo »kralja Julijskih Alp«. Jaz bi dejal, da je Kugy pesniško navdahnjeni glasnik, pravi Homer našega gorskega sveta. Njegove spise preveva pesniški zanos in poetična dikcija, kakršne ne bi pričakovali izpod peresa tržaškega veletrgovca. Kdor pa ve, da je Kugy vnuk slovenskega pesnika Koseskega in da je možna dednost duševnih lastnosti, se ne bo čudil, da je v vnuku utripala pesniška žila dedova. Utegne kdo oporekati: Ali more resen človek ceniti Koseskega sploh kot pesnika? Smelo mu odvrnem: Da! Koseski, Prešernov sodobnik, je s svojim prvim sonetom uvedel to romansko pesniško obliko v naše slovstvo. Koseskega izvirnim pesmim se ne more odrekati pesniški polet, njegovo odo »Slovenija caru Ferdinandu« označuje celo strogi kritik, kakršen je bil Fran Levstik, kot »najlepši njega svoj(ebitni) umotvor«, ki ga »odlikuje zdrav patos domoljubja in narodnega ponosa«.³ Da, Koseski je poet, ki pa je vpregel svojega Pegaza v galejo preokornega jezika ter mu delal silo z nabuhlo dikcijo in nerodnimi skovankami. Pesniška intuicija je lastna tudi vnuku Kugyju, ki ji je dajal

¹ Gl. Ang. Piskernik, Alb. Bois de Chesne in alpinet »Juliana«, Proteus, XIV, 345, in Alma Šikloši, Botanički vrt »Julijana«, Naše planine, II, br. 2/3.

² Kugy, Arbeit, Musik, Berge, str. 240 odn. 339.

³ Ljublj. Zvon, 1881, str. 508, odn. Iv. Grafenauer, Zgodovina novejšega slov. slovstva, II, str. 192.

izraza ne v umetelno vezanih verzih, pač pa v poetično navdahnjeni prozi. Zato je le prav, da temu slavitelju naših gora postavijo vekovit spomenik na slovenskih tleh v onem kraju, ki mu je bil prirodno zavetišče, v Trenti, v tej »najveličastnejši in najsvojevrstnejši vseh Julijskih dolin, ki ga je bila vsega prevzela in mu postala idealna dolina mladostne dobe; nič mu ni bilo enakega kakor trentski čar.«⁴

Dovolil sem si ta zastranek svojega potopisa, prevzet od želje, da bi naši rojaki mogli v doglednem času prisostvovali odkritju Kugyjevega spomenika, ki bo kot bronast pomnik stal ali v alpinetu, ki se ponaša z njegovim imenom, ali pa na vidnejšem mestu tega planinskega raja. Na kamniti podstavek bi najbolj sodil napis s Kugyjevim klenim geslom, s krilatico, ki ga zgovorno označuje kot blagega človeka: Planinec bodi resnicoljuben, plemenit in skromen! In to besedilo naj bi v treh jezikih svedočilo soglasje vseh treh planinskih korporacij, obenem kot simbol svetovljanskega ideala, izraženega v Prešernovi Zdravljici: »Žive naj vsi narodi... ne vrag, le sosed bo mejak!«⁵

V spremstvu brdke Trentarice, ki budno in večje neguje ta planinski rastlinjak, vnukinje slovitega Kugyjevega vodnika »medvedarja« Tožbarja, sem se poslovil od znamenitega osrčja Gornje Trente. Obogaten z lepimi vtiski sem se vrnil na Log v hotel, kjer sem kot zamudnik dobil že prej naročeno kosilo. Bil je tistikrat brezmesen dan, a vendar je bil potrošek dokaj višji, kakor bi plačal v mestni restavraciji za obilnejše mesno jedilo. Saj človek ne gre na potovanje, da bi varčeval; če mu pa kje navijejo dragoletniške cene, se drugič pač ne bo več tam zglasil. Tega solidnega načela naj bi se tudi upravniki gostinskih podjetij zavedali.

Bila je druga popoldanska ura. Pomišljal sem, ali naj bi se peš odpravil na pot ali naj bi se šele drugo jutro odpeljal z avtobusom v vas Sočo, kjer naj bi mi bilo izhodišče za celodnevno turo, za vzpon na Komensko višavje. Nič kaj me ni mikalo, da bi po trdi cesti trapal celih 10 kilometrov. Kar sta mi ugodno naključje in prijaznost dveh izletnikov dali priliko, da sem prisedel v limuzino, ki nas je v nekaj minutah pripeljala pred cerkev v Soči. Tako udobna vožnja je vse kaj drugega kakor romantična dogodivščina dveh Nemcev, Feliksa Liebeskinda in Otona Welterja, ki sta bila v avgustu l. 1872 po neznanških težavah prispela s Triglava v trentsko Zadnjico v spremstvu Mojstranca Požganca, ki mu je bila Trenta tudi še neznanca dežela. Welter je bil v trdi noči sam prikrevsal v Sočo in šele drugi dan sta prispela Liebeskind in Požganec v spremstvu dveh orožnikov. Liebeskinda v razcefrani monturi švicarskega miličnika in z mahe-dravim kalabrezarjem na glavi sta bila čuvarja javne varnosti aretirala v mnenju, da sta zasačila sumljivega vagabunda ali celo tolovaja.

⁴ Kugy, Arbeit..., str. 98.

⁵ V ateljeju kiparja Savinška sem videl tri osnutke tega spomenika: Kugyjev lik v sedeči pozi; obraz in pogled izražata misleca, naravo občudujočega.

Naposled je obema tujcema, ki sta bila kot prva turista prelezla trentska plat Triglava, le uspelo, da ju je orožnik pustil na svobodo in sta mogla nadaljevati pot proti Bovcu.⁶ Tako napeta pustolovščina bi bila mikaven motiv za filmsko platno. Dandanes se niti v strogo zastraženem graničarskem pasu ne dogajajo tako razburljivo prigode.

Hvaležno sem se poslovil od prijaznih sopotnikov, ki sta mi bila omogočila tako naglo premestitev v osrednjo trentska vas. Najprej stopim v cerkev in — ostrmim! Prvi hip se mi je zazdelo, kakor da sem se znašel v svetišču, okrašenem s slikami beuronske šole. Vse nekako temačno in starinsko. A precej sem se zavedel, da so to slike izpod kista našega modernista Toneta Kralja. Slike na mramornih ploščah v glavnem oltarju kažejo prizore iz življenja sv. Jožefa, v stenah pa je pisana galerija fresk samo slovanskih nebeščanov. Slikar jim je pripisal imena Kazimir, Stanislav, Vladislav, Hema, Ljudmila, Olga; seveda ne manjkata tudi Ciril in Metod. V družbi teh slovanskih svetcev sta tudi obraza slovenskih blagovestnikov škofov Barage in Slomška, seveda brez svetniške gloriole. Menda ni cerkve na slovanskih tleh, ki bi se mogla ponašati s tako izrazito slovanskim empirejem. Na stropu se krili bojeviti nadangel Mihael, svoj meč vihteč nad troglavim zmajem, simboličnim likom one trozveze, ki je bila izzvala novo svetovno vojno. Mihaela so goriški partizani imeli v časti kot svojega patrona. Umetnik je vršil in čelil te slike v letih 1943 in 1944, ko so po Trenti hajkali domači uporniki, medtem ko so doli v Bovcu šarili še črnosrajčniki. Menda je živopisec namenoma uveljavljal svoj umetniški slog kot nasprotek klasicizmu in renesansi, ki prevladujeta v goriških in kraševskih cerkvah. Vsekakor naj si potnik, ki se količkaj mudi v Soči, ogleda to znamenito moderno galerijo, četudi mu umetnikova manira morda v vsem ne ugaja. Zakaj te freske so zanimiv dokument dobe in razmer, v katerih so nastale. —

Ni mi bilo treba pomišljati, kje naj si poiščem nočišče. Lahko bi ga dobil v krajevnem hotelu, a rajši sem se namenil v doljnji konec Soče v gostilno, kjer smo že pred tremi leti vedrili in nočili.⁷ Ker se je vreme nekam kazilo, sem prav hitro ubiral korake, da sem še pred nalivom stopil v znano mi gostišče, ki se imenuje sedaj »zadružna gostilna«. Gospodinja in domačin sta me takoj spoznala in mi odkazala prijazno sobo z belo pogrnjeno posteljo. Kaj malo mi je bilo mar, da je zunaj lilo, grmelo in treskalo. Da sem bil le pod varno streho, deležen pozorne postrežbe! Umevno je, da se stare kosti na žimnici vzmetnici bolje odpočijejo kakor na trdem pogradu, zlasti če so imele tisti dan malone osem ur trde hoje za seboj. Nič mi ni kratilo počitka, ko je spanec večkrat motilo močno grmenje in peliskanje dežja. Barometer mojega živčevja mi je obetal, da se bo do jutra zvedrilo.

⁶ Gl. Kugy, Fünf Jahrhunderte Triglav, str. 183—210.

⁷ Gl. Plan. Vestn. 1951, str. 303.

PO VRHOVIH AVSTRIJSKIH IN FRANCOSKIH ALP

(Nadaljevanje)

kozi prelepo Dravsko dolino s tipičnimi slovenskimi vasmi, nas je naslednje jutro odpeljal vlak proti Lienzu. V Lienzu smo prispeli okoli 9. dopoldne in po temeljitem okrepčilu v tirolski gostilni na Glavnem trgu, odšli skozi vasico Amlach Lienškim Dolomitom nasproti.

Dan je bil vroč, nebo na obzorju nakodrano z belimi poletnimi oblaki, ki so napovedovali dolgo trajno lepo vreme. Na planšariji Amlacherwiese (1620 m) smo se napili hladnega mleka in posedli v senci Lienzer Dolomitenhütte, od koder se odpira čudovit razgled na Zg. Dravsko dolino in strme vzhodne stene Spitzkofla (2718 m). Na poti proti Karlsbaderhütte me je zbodol v oči izraziti dolomitski severozahodni raz Laserze, ki sem si ga zaželel v prihodnjih dneh ogledati od blizu, čeprav me je gladkost stebrastega raza in navpičnih počí navdajala s spoštovanjem.

Karlsbaderhütte (2252 m), ki jo je še pred prvo svetovno vojno zgradila češka podružnica D. u. Oe. A. V. iz Karlovih Varov, leži podobno kot naš Pogačnikov dom ob modri gladini majhnega ledeniškega jezera, ki ga v velikem vencu obkrožajo do višine našega Triglava okoli 2750 m visoki vrhovi Laserze (2618 m), Rottenturna (2715 m), Paterturna, Sandspitze (2863 m), Wildsenderja (2752 m), Seekofla (2752 m) in Teplitzerspitze (2613 m). Stene, vidne od koč, ne presegajo relativne višine 350 do 400 m in so vse razen južne stene Rottenturna lažjega značaja ter ne presegajo po težavnosti IV. stopnje. Izjema sta le severozahodni raz Laserze, severna stena Laserze in južna ter severna stena Rottenturna, ki dosega z višino do 600 m ter nekaterimi smermi srednjo mejo VI. težavnostne stopnje. Najtežji od vseh smeri v okolici koč sta pač direktna smer v severni steni in direktni severozahodni raz Laserze. Prva je po oceni avstrijskih plezalcev prav tako težka kot direktna smer v severni steni Velike Zinne, a raz nosi oceno spodnje meje VI. težavnostne stopnje. V južni steni Rottenturna je zelo razvpiti rdeči Südriss, ki je bil tiste dni po letu 1934 menda šele tretjič ponovljen, a ne presega 150 m relativne višine, nosi pa oceno VI. zgornje meje. O resničnosti ocen sem se v prihodnjih dneh sam prepričal in ugotovil, da se v glavnem vse smeri, ki sem jih pri dveh obiskih v Avstriji preplezal samostojno ali v vodstvu navez, ujemajo tudi z našimi merili težavnosti.

Zvečer je bila oficialna otvoritev tečaja, na katerega je iz cele Koroške in Vzhodne Tirolske prispelo okoli 25 že večinoma izvežbanih reševalcev. Bilo je tudi nekaj novincev, ki so ob koncu tečaja

morali opraviti še posebne izpite, ki za nas jugoslovanske goste niso bili obvezni, ker smo bili na tečaj povabljeni le kot opazovalci. Poleg pozdravnih besed domačinom, je vodja tečaja, znani tirolski gorski vodnik Hias Kumnigg spregovoril še nekaj prav prisrčnih besed jugoslovanskim gostom v pozdrav. V naši sredi se je tisti večer pojavil še najstarejši lienški alpinist, 68-letni Eller Rudl, brat znanega lienškega planinskega slikarja. Veteran je v letih pred in po I. svetovni vojni preplezal vse klasične smeri v Lienških Dolomitih ter je v svojem kratkem pozdravnem govoru grajal zaletelost in nepremišljenost najmlajše plezalske generacije, češ da prehitveva s svojimi podvigi nujno potrebne razvojne stopnje. Torej problem, ki je bil pri nas v letih po zadnji vojni tako pereč, tudi pri njih ni ostal nepoznan.

V delovnem načrtu tečaja je bilo polovico vaj v reševanju, tehniki vrvnih vozlov, spuščanj, pripravah in ravnanju z Marinerjevimi reševalnimi napravami itd., ostali čas pa naj bi se izpopolnil s plezanjem v stenah okoli koč.

V zgodnjem jutru prihodnjega dne (tretjega po odhodu iz Ljubljane, t. j. 3. julija 1950), smo se razdelili v posamezne naveze, od katerih si je vsaka svobodno izbrala poljubno smer v stenah v bližini koč. Prosili smo avstrijske tovariše, da je naša želja preplezati čim več smeri v teh gorah samostojno, v njihovi družbi pa v menjajočem se vodstvu navez, a nikakor ne le kot drugi v navezi. Moj namen je bil oceniti smeri po svojem oz. našem merilu in po primerjavi z njihovimi merili težavnosti, vsaj približno vskladiti našo težavnostno lestvico z njihovo, ki je nekako veljala za mednarodno. Razumeli so naš predlog in zmerom prepuščali vodstvo navez nam, če je le kateri to od nas želel.

Tistikrat sva šla prvo smer plezat z Dovjakom in si izbrala okoli 300 m visoko severno steno Teplitzerspitze (2613 m). Okoli 8. zjutraj sva se navezala ob vstopu v značilne kamine Königweg-a ter po pičlih dveh urah komodnega plezanja III. stopnje po simpatičnih in suhih odprtih kaminih pritelovadila na tesen in ošiljen vrh z možicem. Nekoliko pred nama sta priplezala na vrh tudi Uroš in njegov lienški tovariš Franz Schwemberger, s katerim sva se že prejšnji večer sprijateljila spričo italijanščine, ki menda obema bolje teče kot tirolski dialekt nemščine. Franzl je preklinjal Uroša, ki je po stari navadi spet »dirkal« čez steno, ter se je vse prihodnje dneve raje izogibal skupne naveze z njim. Smeri v tistih stenah res niso težke, a Uroševa naglica Franzu ni bila prav nič všeč, čeprav je fant mlad, star komaj 21 let.

Po grebenu smo splezali še na bližnji vrh Leitmeritzer (2642 m), kjer smo se ločili. Onadva sta imela v načrtu še severozahodni steber Laserzseekopfa (2744 m), midva z Dovjakom pa sva krenila na isti vrh po udobnem zahodnem grebenu. Na vrhu ob možicu sva se lepo razpotožila na sonce in uživala razgled, ki je segal v velikem krogu obzorja od Triglava in Škrlatice, preko visokih vrhov Sand-

spitze, Rottenturma in Laserze — na zahod čez vrhove italijanskih Dolomitov in Karnskih Alp na jug do Julijskih vrhov Montaža in Viša. Ko sta priplezala na vrh tudi Uroš in Franz, smo se kar nenavezani, toda skrbno pazeč na krušljivo kamenje, spustili skozi nekaj kratkih kaminov in ostrih grebenskih rezi po vzhodnem grebenu v 150 m nižjo škrbino in preko cca 100 m visokega stolpa po zahodnem grebenu na Westliche Wildsender (2756 m) in Oestliche Wildsender (2741 m). Časa za lenarjenje je bilo na toplem soncu dovolj in tam sva se s Franzem dogovorila za direktni raz Laserze, ki me je od vseh smeri v tistih stenah najbolj zanimal.

Sestopili smo z vrha Wildsender-ja po severovzhodnem grebenskem razu na škrbino na Laserzentörl (2477 m) in mimo jezera nazaj v kočo. Preplezani greben je v celoti dolg okoli 2 km in nosi oceno III. težavnostne stopnje ter je precej podoben grebenu naših Rokavov, ki pa so panoramsko mnogo lepši.

Popoldne smo odšli vsi skupaj pod južno, okoli 150 m visoko steno Rottenturma na višino okoli 2600 m, kjer so bile vežbe v spuščanju z običajnimi Dülferjevimi metodami. Midva z Martinom sva zaradi nezanimivega pouka odšla proti škrbini med Laserzkopfum in Rottenturmom ter uživala razgled na Lienz, dolino Drave in skupino Grossglocknerja, Schobergruppe, Gross Venedigerja in Dreiherrenspitze. Uroš jo je popihal na vrh Rottenturma po smeri Nordtraverse, se spustil v škrbino med Rottenturmom in Ellerturmom po Ellerkamínu, splezal na Ellerturm in sestopil nazaj skozi okno v južno grapo. Menda je bil že čez dobro uro nazaj ter nama pravil, da stoji na Rottenturmu križ iz kovanega železa z vpisno knjigo, ki so ga postavili leta 1946 ob osvoboditvi pobegli Slovenci, takrat zaprti v taborišču Dölsach pri Lienzu in oni iz taborišča v Spittalu ob Dravi. Midva sva si ogled tega vrha prihranila za pozneje in skupno smo odšli nazaj k skupini tečajnikov, ki se je že odpravljala na sestop v kočo.

Četrtega dne zjutraj (4. julija) so odšle posamezne naveze spet na ture v različne smeri. Tokrat sva si midva z Dovjakom izbrala Seekofel, severozahodni raz, ki sta ga prejšnji dan plezala Uroš in Franzl. Raz je visok okoli 400 m, nosi oceno III. težavnostne stopnje in sva ga razen zadnjih dveh raztežajev plezala kar nenavezana. Skala je trdna in čista, pravi dolomit. Za vzpon sva rabila dve uri lagodnega plezanja ter sestopila z vrha po severovzhodnem razu v smeri Domeniggweg, ki je ocenjena z II. do III. težavnostno stopnjo, podobno belim platem v Triglavski severni steni. Z oceno te smeri sva se kar strinjala in ponovno ugotovila pravilnost našega ocenjevanja težavnosti.

Uroš je tisto dopoldne v navezi s Hiasom Kumniggom preplezal direktni raz Laserze in me kar zastrašil s pripovedovanjem o navpično gladki počí v zgornjem delu smeri, ki jo je treba preplezati v celem raztežaju z enim samim klinom na stojišču in enim v spodnjem delu raztežaja. Smer je plezal kot drugi v navezi, ker menda

Kumnigg nič rad ne pušča svojih soplezalcev naprej. Smer me je še bolj zamikala, skrbelo me je le, da nisem imel s seboj naših lahkih »scarponcinov«, ki so ostali lepo v Ljubljani v Fizikalnem magazinu brez podplatov, ki so mi jih »pozabili« pravočasno pritrčiti nanje. Zanašal sem se na močne roké in dobro voljo ter samozavest, ki v tujini med tujimi ljudmi človeku zraste do neverjetnih meja. Dovjaka v to smer ni preveč mikalo, zato ni bil nič užaljen za moj dogovor s Franzem, da si raz drugo jutro ogledam kljub Uroševemu bav-bavu.

Popoldne so bile vaje v pripravljanju provizoričnih nosil, reševalnih pasov za nošnje ponesrečencev s pomočjo vrvi in palic, vozlov i. pd. Tu se mi trije nismo naučili ničesar novega, nasprotno pa sem jaz njim pokazal nekaj naših tehničnih doneskov k reševalni tehniki: Modčev dvojni škripec in posebni vozal za fiksiranje vrvi pri padcih, katerega obravnavam v svoji plezalni tehniki na strani 79. Dvojni škripec jih je vidno presenetil in ne razumem, da jim je bil do takrat tako rekoč nepoznan. (Tudi ob razgovoru, ki sem ga imel letos z italijanskim svetovnoznanim alpinistom Riccardo Cassinom, sem ugotovil, da tega dvojnega škripca tudi italijanski alpinisti ne poznajo, ter je bil Cassin naravnost navdušen ob misli, da ga bo s pridom uporabil pri plezarijah v ledu.)

Zgodaj zjutraj petega dne (5. julija) sva se s Franzem dobro založena s specialnimi klini in mojo novo nylonko, spustila pod zahodno steno Laserze k vstopu v severozahodni raz. Podroben ogled zgornjega dela stebra z zloglasno navpično počjo, mi je dal razumeti, da bo šlo tokrat spričo mojih težkih kvedrovcev bolj zares kot pri lahkih in kratkih smereh, preplezanih v zadnjih dnevih.

Skrbno sva se navezala, porazdelila kline in vponke, ter se dogovorila za »fair« navezo: vsak po en raztežaj! Hotel sem spoznati njihovo VI. stopnjo v vodstvu naveze in ne kot drugi na vrvi.

Začel je Franzl. Že pri prvih metrih je delo s skalo resno, zato sem skrbno pazil na vsako njegovo kretnjo. Po polovičnem raztežaju me je počakal pod rdečim previsom, kjer je že zabit »standardni« stojiščni klin, in se lotil previsa. Franzl je plezal lahkotno in mirno kot naš Zupan in mi je njegovo delo v skali nudilo poseben užitek pri opazovanju njegovega »stila«, ki ga jaz posebno pri plezalcih cenim ali pa pri nekaterih sploh ne priznavam, ker je nemogoč spričo nepremišljenega zaletavanja, krčevitega dihanja in »bingljanja« na vrvi.

V previsu je Franzl zabil dva specialna klina. Ko je vrv skoraj potekla, mi je zaklical, naj pridem za njim. Ta previs je po mojem mnenju približno tako težak kot Comicijev v severovzhodnem razu Jalovca, »za mušjo kategorijo«, kot bi rekla Zupan ali Blažina.

Naslednji raztežaj je lažji in si kljub zelo težavni oceni človek ob njem kar oddahne. Potegnil sem jaz naprej in kmalu sva obstala na udobnem stojišču vrh prvega stolpa v razu. Zdaj je prišlo tisto

najtežje: 30 m visoka, navpična in v spodnjem delu previsna, gladka poč. Franzl mi je ta raztežaj kar rad prepustil v vodstvo, češ da so takele počī z navzven izobljenimi robovi njemu najbolj mrzke. Spodnji del počī je neizrazit in previsen, šele proti vrhu se poč razširi toliko, da spraviš vanjo desno koleno in desno roko ter proti vrhu zlezeš vanjo s celim telesom. Plezanje po zunanjih robovih je zaradi brezupne gladkosti popolnoma nemogoče.

»Hm...« V težkih kvedrovcih sem v odprti steni sicer vaje plezati in sem takrat pred letom dni v družbi z Zupanom tudi Jalovčev raz plezal v njih. Tudi tistile spodnji previs sem preplezal brezhibno. Toda tamle gori, v ozki in gladki počī? Franzl mi je pred prvim sežnjem segel v roko in mi krepko stisnil desnico: »Auguri, Marjan,« češ, da je taka navada pod tole počjo...

Malo sem še ogledal položaj in si preudarno naredil načrt, kako se bom lotil tega navpičnega vruga, ki ob stvarjenju sveta za debele in težke ljudi pač ni odprl svojega ozkega žrela.

Po treh metrih običajnega odprtega plezanja v monolitni in previsni steni se ti odpre pred očmi ozka poč z navzven izobljenimi gladkimi robovi, ki ne vsebujejo nobenih izrazitih razčlemb. Tam sem nekje ugledal star in zarjavel klin, ki že ves zmajjan, a zaradi kljuke nekje v dnu špranje še vedno ujet v kamenino čaka, da se mu zaupaš ali pa ga spregledaš. Mirno obremenitev še prenese, sunka pa ne bi prenesel niti najmanjšega. Vpel sem se, vsaj malo me je Franzl lahko pritegnil k steni. Klin je držal, a opora je bila prekleto tvegana... Meter višje sem z levico in veliko muko s plosko stranjo kladiva zabil čisto kratek prečni klin v plitvo špranjo. Po dolgih, skrajno utrudljivih poizkusih sem se spet z levico vpel vanj in v tegu vrvi počival. Nad mano je bilo še kakih 10 m gladke počī brez poklin za kline. Umiril sem dihanje in zbiral moči za nadaljnje metre, ki se jih moraš lotiti s stoddstotnim tveganjem, če roke ne vzdržijo...

Tistih 10 m je bilo menda najtežjih v mojem plezalskem življenju. Z desnim kolenom in desnico ujet kot zagozda v poč, a z levo nogo in levico bolj praskajoč kot oprt v gladke robove počī, sem se po centimetrih plazil po ven viseči počī navzgor. Na nekem mestu so mi skoraj pošle moči in po milimetrih sem začel drseti nazaj. Pogledal sem navzdol in stisnil med zobmi Franzlu: »Tieni la corda!« Videl ga nisem, stal je nekje globoko pod menoj, skrit pod prevesnostjo stebra in čakal...

Pot me je oblival in usta so mi postala suha, da niti poštenega pljunka ne bi bil spravil iz sebe. V kratkih hipih sem se umiril in spet začel. S skrajnim naporom prav surovih sil sem se prebil tako visoko, da sem stlačil v poč že pol telesa in končno obstal na koncu raztežaja globoko v počī na zagvozdeni skali. Tam sem počival, slinil izsušena usta in klel težke kvedrovce s premehko »savsko« gumo, ki se je preveč vdajala v centimetrskih oporah gladke počī.

Tudi Franz je imel precej opravka, preden je priplezal za menoj, kljub lahkim plezalnikom z Marwa gumijastimi podplati in

kljub napeti vrvi. Ko je prišel do mene, mi je stisnil roko in vzkliknil: »Ma, siete buoni anche voi alpinisti Jugoslavi, Marjan. Questo hai fatto bene!« Vprašal sem ga, koliko pravzaprav ocenjujejo oni teh 30 m, pa mi je odgovoril, da s srednjo mejo VI. težavnostne stopnje. »Torej sem za tretjino stopnje premalo treniran, zjutraj sem pojedel 10 dkg premalo medu in čokolade, ki jo oni nosijo zmerom celo tablico v žepu,« sem si mislil na tihem in pritrdil njegovi oceni. Takele počti ocenjuje Comici čisto po pravici med najbolj značilna mesta V. in VI. težavnostne stopnje ter so meni osebno tudi zoprne. V njih namreč vsak stil odpove in se plezanje nujno izprevrže iz užitka polnega preprijemanja in prestopanja v prav neprijetno »plezanje skozi smrtno past«, ki jo zmagaš le s surovo silo mišic.

Naslednji raztežaj je potegnil spet Franz. Skala v odprti steni je tako čudovita, da bi tisti raztežaj človek želel povišati vsaj za nekaj dolžin vrvi... Kmalu sva obstala vrh drugega stolpa, kjer sva se vpisala v knjigo in posedela na soncu. Razgled s tega stolpa je bil razkošen in počitek po tisti počti je silil človeka k občutku zadovoljstva.

Spustila sva se v izstopno škrbino smeri Alpenrautekamin in nadaljevala po enem raztežaju, kar nenavezana, istočasno plezanje po grebenu do vrha. Na udobnih blazinah zelenega mahu sem razmišljal o pretekli uri in ugotovil, da je bil tisti raztežaj v počti najtežji v mojem koledarju, ki je do takrat beležil 120 različnih plezalnih vzponov v kopnem in ledu. Občutek zadovoljstva nad opravljenim delom me je navdajal s samozavestjo, ki je nam Slovencem pred tujci še tako potrebna.

Popoldne sem med pripravami za vežbanje v spuščanju z moderno reševalno napravo tipa »Mariner« splezal sam po »Nordrampi« na Rottenturm, kjer sem pregledal tisto znamenito vpisno knjigo pod železnim, 5 m visokim križem. V knjigi sem našel skoro polovico slovenskih imen, slovenskih opomb in jokavih vzklikov slovenskemu Triglavu, na katerega se s tega vrha odpira tako lep pogled. Precej slovenskih imen je bilo ponemčenih in pisanih v nemščini, n. pr. Kovač je bil Kowatsch in podobno. Razjezilo me je takole odpadništvo tistih, ki so jim bila tla ob osvoboditvi naše zemlje prevroča in so se raje zatekli v goste k tistim, ki so nas štiri leta bili s fašističnim škornjem v obraz. Kdaj bo nam Slovenecem zrasla narodna zavest, da ne bodo več potrebne Cankarjeve besede: »Hlapci, za hlapce rojeni, za hlapce vzgojeni... Gospodar se menja, bič pa ostane!« Imelo me je, da bi napisal v knjigo nekaj krepkih besed, pa tistih, katerim bi bile namenjene, ne bi dosegle, ker so se večinoma že razselili po širnem svetu in izpraznili taborišča spodaj ob Dravi, Nemci pa jih ne bi razumeli. Zato sem samo čez jok tistega Kowatscha napisal zgornje Cankarjeve besede in spravil knjigo nazaj, kamor spada.

Viktor Pirnat:

NA MEJI SLOVENSKE DOMAČIJE

(Nadaljevanje)

II. Po Ziljski dolini

a robu Ziljske doline stoji Podklošter. Tam je že Avstrija. Zilica prestopi državno mejo pri Vratih. Južni mejnik Ziljske doline so zadnji obronki Karnskih Alp, na severu pa se je postavil slikoviti koroški Rigi, 2167 m visoki Dobrač. Nad tisoč metrov globoko pada proti Zilji. Ogromne stene južne rebrí še kažejo, kje se je 1348. leta odtrgal del njegove gmote in zagrmel v dolino. Zasul je polja in gozdove in zajezil Ziljo. Pri Rogijah se še zdaj šumeč peni čez divje skalovje iz onih časov. Pot po dolini je skoraj brez sence. Močvirni travniki spremljajo Ziljo ob obeh straneh.

Zato pa je vrh Dobrača toliko lepše. Obe cerkvici sta kot zrasli z njim, kot njegov sestavni del. Z vrha lahko túrist razpozna različnost apnenčevih in škrilavčevih gorskih oblik, profilov sredov in velegorja. Nemoteno hiti oko do skrajnih koroških meja in čez, koroška zemlja je razprostrta pod njim kot na dlani.

Skoraj ob vznožju vabi Podklošter, važen trg in železniško križišče Trbiž—Šmohor—Beljak. Slovensko ime nosi po nekdanjem benediktinskem samostanu, ki pa je že sedemdeset let v razvalinah. Seveda zdaj v trgu prevladujejo Nemci, je pa povsod tam naokoli prebivalstvo močno mešano. Ne le jezikovno, tudi versko. Mnogo je še protestantov. V 16. stoletju se je luteranstvo zelo razširilo po vsej Ziljski dolini. Skoraj v vsakem domu so imeli Dalmatinovo biblijo. Verski pokret je podpirala graščakinja na Češkem gradu onstran Zilje tik pod Dobračem. Nasprotniki so jo potem klevetali, češ da je imela sedem mož.

Že prej ne posebno urna Zilja se po spoju z Zilico še bolj leno vleče proti Dravi, ki jo sprejme pod Beljakom pri Mariji na Zilji, kjer je pred desetletji pasel svoje ovčice Ksaver Meško.

Zilja je Tirolka. Kipeči gorski sklop, izpod katerega na drugi strani izvira Drava, razdeli Zilja v dva gorska grebena in teče skoraj natančno v smeri od zahoda proti vzhodu. Nad njenim levim bregom se dvigajo dokaj strme in do vznožja košate Ziljske Alpe, nad desnim bregom pa se raztezajo Karnske Alpe. V njenem gornjem toku do Šmohorja imenujejo Ziljo Zgornjo, niže pa Spodnjo Ziljo in po njej tudi dolino. Spodnja Zilja preteče vso pot le po slovenskem ozemlju. Tam prevladujejo travniki, v zgornji dolini pa se lice menja. Namesto travnikov najdemo polje, posejano z žitom in koruzo. V pradedni dobi se je od Brnce pri Beljaku do Koč blizu tirolske meje razprostiralo jezero. V onih časih je krasilo koroško zemljo še mnogo več dolinskih jezer kot dandanes.

S ceste, ki hiti ob levem bregu Zilje po dolini navzgor, lahko pregledaš premočrtno dolino daleč proti zahodu. Kot dva mogočna nasipa jo spremljata Ziljske in Karnske Alpe. Karnska gorska veriga pogled posebno privlačuje. Ob čistem ozračju pa se nudi v ozadju med obema gorskima verigama v podaljšku Ziljske doline čez mlado Dravo in Pustriško dolino nepozaben, čudovit prizor, edinstveno lep in veličasten. Od sonca ožarjene nebotične škrbine častljivih beloglavih velikanov Stubajskih in Oetzalskih Alp jugozahodno od Brennerskega prelaza, visokih blizu 4000 m, zapro pogled na zahodno nebo kot mogočna prelestna kulisa, dvakrat lepa, ker se pokaže tako poredko. V desetmesečnem bivanju v Ziljski dolini je nisem videl desetkrat. Kadar pa se je pokazala, sem strmel vanjo kot zamaknjen.

Prav tako kot v Kanalski dolini sem imel svoj službeni delokrog tudi v Zgornji Ziljski dolini. Na številnih potih sem spoznaval pokrajino in njene ljudi ravno na meji slovenske domačije, na stičišču Spodnje in Zgornje Ziljske doline in njunih obrobnihih gora. Mnogo je že bilo napisanega o slovenski, to je Spodnji Zilji, manj poznana je dolina onstran jezikovne meje tja do tirolskih višin. In prav tod je držala moja pot. V zadnjem letu prve svetovne vojne sem se sukal prav po narodnostni ločnici.

Do leta 1860 so govorili po vsej Koroški oba deželna jezika. Tudi v Beneški Sloveniji je kazalo tedaj drugače. Zdaj poteka naša jezikovna meja po dolini reke Bele mimo Rezije do Pontebe, kjer je slovensko-nemško-italijanska narodnostna tromeja. Potem prečka Karnske Alpe in Ziljsko dolino pri Šmohorju, se vzpne na Negal ter hiti dalje po Ziljskih vrhovih čez Dobrač do Beljaka in ob Osojskem jezeru naprej proti Svinški planini.

Zame so bile važne Karnske Alpe. Po umiku laške vojske za Piavo je ostalo na prejšnji fronti v Karnskih Alpah toliko vojnega materiala, da so ga zbirali celi vojaški oddelki. Tudi jaz sem bil drobec med njimi. Na vojni kolodvor v Dropolju, 7 km zahodno od Šmohorja, so tri žičnice dovažale zbrani vojni plen, ki sem ga gromadil v prostornih skladiščih ter ga postopoma odvajal v zbirno središče v Beljaku. Kdo ve kolikokrat sem moral v gore in po postajah, da je potekalo vse v redu! Ziljska železnica je šele med tedanjo vojno stekla iz Šmohorja dalje po Zgornji Ziljski dolini do zadnjih vasi Koče—Muta. Loči ju Zilja.

Od tam smo se nekoč povzpeli na 1042 m visoki Vorhegg. Pravzaprav smo se dvignili z levega brega Zilje le za 334 m, uživali pa smo sijajen razgled. Bolj kot gorskim vrhovom smo se čudili nasprotjem, ki jih kažeta tostran široka, sončna Ziljska in onstran mrka Lešanska dolina s svojimi visoko ležečimi naselji in globoko vrezano rečno strugo. Nekatere njive so tam v tako strmem pobočju, da se vprežejo v plug ljudje, ker z živino orati ni mogoče. Tudi senožeti so ponekod tako nagnjene, da po seno ne morejo z vozom. Gorsko seno pa je sladko in slastno, kdo bi ga pustil! Sami si ga oprtajo planinski kmetje v velikih iz vrvi spletenih mrežah.

Zabavno je gledati, kako se ogromen kup sena navidezno kar sam pomika po strmini. Le noge migajo pod veliko seneno krošnjo.

Oko drsi čez verigo večinoma dolomitnih Ziljskih Alp, ki se ustavijo v globoki zarezi. Tam je 970 m visoko Ziljsko sedlo. Iz Zgornjega Dravograda drži čezenj cesta v Koče - Muto. Na drugi strani se vzpne iz doline na 1370 m visoki prelaz Ploč, prečka Karnske Alpe ter se spusti v Italijo. Že v davnih dobah je bila to važna prometna pot. V rimskih časih je tam čez vezala Oglej z Norikom. Ob Napoleonovem osvajanju Evrope so domoljubni Korošci na Ploči skušali ustaviti napredovanje francoske vojske. Oboroženi le s poljskim orodjem so bili premagani. Posredovanje dolinskega kmeta starega Hanserja in njegove lepe hčerke je rešilo Muto pred uničenjem. Spomin na to živi še danes med tamošnjim prebivalstvom.

Veličasten je pogled iz Vorhega čez dolino na glavno verigo Karnskih Alp od Paralbe do Konjskega Špika. Pričenjajo se Karnske Alpe še dalje na zahodu pri Kreuzbergu, prehodu iz doline Drave v dolino Piave, ter se v več vrstah natezajo do predora Zilice med Trbižem in Podkloštrom. Nadaljujejo se potem v naših Karavankah. Kot mogočen zid dele Avstrijo od Italije.

Noben alpski predel ne kaže združeno tako raznovrstnih pokrajinskih slik kot Karnske Alpe. To menjavajočo se sliko povzroča raznoliko izoblikovanje paleozojskih skladov. Na zahodu prevladujejo sivozeleni travnati vrhovi piramidnih oblik. Njihov skrilavec zamenjajo v srednjem delu tudi premogovi apnenci, ki so bolj odporni in zato se prav tam povzne gorovje 2787 m visoko. Kakor silno zidovje štrlé grebeni v višino. Na vzhodu stopa apnenec vedno bolj v ozadje. Peščenci in konglomerati so izoblikovali široke police, nad katerimi se dvigajo poedini vrhovi iz belega ali rdečega apnenca. Vzhodno od prelaza Ploče se glavni greben znižuje, obenem pa širi in doseže v 2235 m visokem Konjskem špiku najvišjo točko.

V njegovi senci je stal moj vojni kolodvor. Pol kilometra dalje onstran doline se stiska pod bregom vas Dropolje. Njeno ime je nosil tudi vojni kolodvor, naselje okoli trideset velikih barak in končna postaja treh žičnic. Zaman sem v Dropolju stikal za Slovenci. En sam star možak je še govoril mehko ziljščino, vse drugo je bilo zagrizeno nemško. Prav tako tudi v sosednji Radnji vesi, kjer sem stanoval. Zame se je kmalu razvedelo, da sem »ein Windischer«.

Radnja ves se je široko razpeložila ob desnem bregu Zilje. Lepa cesta in most jo vežeta s kolodvorom, ki je na severni strani doline tik vasi Jenik. Tam mi je neka starejša žena v nemškem jeziku priznala, da je tudi »eine Windische«, ni pa nikdar zinila niti besedice v materinem jeziku. Izgovarjala se je, da je že pozabila. Bila je tudi mnenja, da govorimo mi na Kranjskem lepše slovensko kot oni.

Kako vse drugače je bilo na Koroškem še pred sto leti! Tedaj so tudi nemški gospodarji pošiljali svoje otroke v slovenske kraje na »menjo«, da so se naučili obeh deželnih jezikov. Narodna prenapetost je nastopila šele kasneje.

Da so vsi ti kraji čuli nekdanj našo govorico, pričajo po vrsti imena vasi, ki se večinoma končujejo na -ach, n. pr. Reisach, Dellach, Kötschach — Rize, Dole, Koče.

Po onih travnikih bogato uspeva kúmina. Ljudje jo pridno nabirajo. Nekoč sem prav na mostu čez Ziljo bil priča srečanja dveh starih, pod brado precej zajetnih domačinov. Eden je stiskal pod pazduho velik šop trave. Moral je biti močno naglušen, kar sem sprevidel iz naslednjega razgovora.

Vpraša prvi tako mimogrede: »Kümmel?«

Vprašujoče ga drugi pogleda: »Haa?«

Prvi ponovi vprašanje glasneje: »Kümmel?« in pomigne z brado proti šopu.

Razumevajoče odkima drugi: »Naa!«

In nadaljevala sta vsak svojo pot.

Zgovorni ravno niso tam gori. Kratko in krepko!

Malokje se je ohranilo toliko zanimivih starih običajev kot prav v Ziljski dolini. Vsak letni čas ima svoje navade, skoraj sleherna vas kakšno posebnost. Nepopačena je ostala svojevrstna ženska narodna noša z značilnim gosto nabranim krilom, ki je črne barve, obrobjeno z zelenim trakom in precej kratko. Kratkóča ziljskih kril je morala zelo motiti cesarico Marijo Terezijo, ki je pred dve sto leti izdala proti njej strogo odredbo. Koliko je zalegla, vidimo še zdaj.

Med slovenskimi Ziljani v spodnji dolini je posebno priljubljeno štehvanje in z njim v zvezi starodavni »usoče rej«. Drveč mimo »štechba« na neosedlanih konjih nabijajo štehvovci z železnimi količi tako dolgo po čebriču na lesenem stebri, dokler se ne razsuje. V ta namen goje po močvirnih travnikih Spodnje Ziljske doline težke konje pingavske pasme.

V Radnji vesi pa so še pred osemdesetimi leti tekmovali v štehvanju posebne vrste, ki v bistvu spominja na sinjsko alko. Morda je bil to še starejši običaj od onega v Spodnji Zilji. V Radnji vesi po kádi, sodčku ali škafu niso nabijali, temveč so vanj suvali.

Med dva visoka stebra so na vrv obesili z vodo napolnjen škaf ali čebrico, ki je imela spodaj lesen nastavek z okroglo luknjo v velikosti krožnika. Štehvovec je moral v naletu z ostro palico, podobno sulici, zadeti okroglo luknjo, palico izpustiti ter jo onstran vrvi, čim je smuknil na konju pod njo, spet ujeti. Če ni zadel luknje, temveč je sunil v nastavek, je sila sunka čebrico nagnila in voda je pljusnila na nerodnega štehvovca. Še bolj so se mu smejali, če je sunil v prazno. Štehvanje so zaključili s petjem in plesom.

Take in enake sem izvedel na svojih ziljskih potéh. Večkrat sem moral tudi v Šmohor, sedež okraja in glavno naselje v Ziljski dolini. Je nezanimiv in brez znamenitosti. Pred poldrug sto leti je bil znan le pod imenom Mihor. Tudi v Kozlerjevem atlasu je tako označen. Leži sredi gozdnatih višav in je znano planinsko letovišče. Pripomniti moram, da ležijo vsi doslej in še v naslednjem omenjeni kraji v Zgornji Ziljski dolini nad 600 m visoko. Tik ob šmohorskih vratih poteka nemško-slovenska jezikovna meja. Pol ure dalje pa že stoji

trden slovenski mejnik, vas Brdo, domačija nekdanjega slovenskega poslanca Grafenauerja.

Kot v Kanalski ima tudi v Ziljski dolini vsaka občina, da, sleherna vas svojo planino. Karnske Alpe so predvsem v vzhodnem delu prostrane in široke. Prostora za vse na preteg. Nad Kanalsko dolino je posebno znana Ukovska planina, slovenski Ziljani pa se najbolj ponašajo s planino nad Brdom, ki se širi okoli 800 m nad vasjo. Sredi prostranih, divnih gorskih pašnikov je raztresena cela planinska vas. Tudi tam imajo planšarski otroci poleti svojo šolo. Planina je odprta proti jugu, zato je deležna vseh naravnih dobrot. Nemo zre nanjo 2002 m visoki mejni Poldnik. Še dalje proti vzhodu pozdravlja neznatno višji Ojstrnik, 2035 m. Potisnjen malo naprej gospoduje nad celo Spodnjo Ziljsko dolino. Zagledaš ga tudi takoj, čim iz Podkloštra zaviješ ob Zilji navzgor. V tem predelu Karnskih Alp je na avstrijski strani več planinskih domov in zavetišč. Posebnost Brdske planine je ljubko jezero. Živahen potoček odvaja njegovo vodo po nategnjeni strugi v dolino. Tam je poleti živžav! Žal se jezero suši.

Planinskih jezer je na Koroškem nad dve sto. Večinoma so vsa podolgovata s strmimi bregovi in bogata z ribami, predvsem s postrvmi. Napolnjujejo visoka korita nekdanjih ledeniških grobelj.

Na Brdsko planino sem se iz Šmohorja povzpел čez jezikovno mešano Modrinjo ves in skozi romantično sotesko Krnico, ki jo oživlja potok istega imena. Tudi vračal sem se po isti poti, tako me je pokrajina navdušila. Hodil sem natančno po jezikovni meji.

Pozimi prožijo tam debela v dolino. Visoko v gori poleti posekajo drevje, ga razžagajo na približno štiri metre dolge hlode, jih obelijo in potem počakajo na sneg. Ne sme pa jih zamesti. Ko prožijo, se postavi več drvarjev vzdolž proge, da uravnavajo drveča debela, če bi se spotoma hotela postaviti čez snežno rižo in zapreti smuk še drugim. Nevaren posel je to. Spodaj sestavljajo iz debel »vlak« in živina jih odvede do železnice.

Zima se v Ziljski dolini po navadi ne šali. Snežni viharji in zameti niso nobena redkost. Doživel sem zimski vihar, ki je odnašal strehe, prevračal drevje in kozolce ter popolnoma spremenil lice narave. Izginila so v zametih ljubka znamenja ob cestah, hiše z značilnimi »hanki«, od koder so poleti bingljale košate brade cvetočih nageljnov, so stezale le še strehe izpod debele snežne odeje.

Ob vseh letnih časih sem se mudil v Ziljski dolini, najlepša pa se mi je zdela v jesenskem okrasju. Morda tudi zato, ker sem jo moral tedaj zapustiti. Prirasla mi je k srcu in rad se je spominjam.

☆

Za orientacijo na zemljevidih: Beljak — Villach; Brdo — Egg; Brnca — Fürnitz; Čaški grad — Wasserleonburg; Dobrač — Villacher Alpe; Dropolje — Tröppolach; Koče — Kötschach; Konjski špič — Roskofel — M. Cavallo di Pontebba; Krnica — Garnitzen; Lešanska dolina — Lessachtal; Marija na Zilji — Maria Gall; Modrinja ves — Möderndorf; Muta — Mauthen; Negal — Spitzegel, 2118 m; Ojstrnik — Osternig; Ploča — Plöckenpass; Podklošter — Arnoldstein; Poldnik — Poludnig; Radnja ves — Rattendorf; Šmohor — Hermagor; Zilja — Gall; Ziljske Alpe — Gailtaler Alpen; Ziljska dolina — Gailtal; Ziljsko sedlo — Gailberg.

V KRIŽKI STENI

dmaknjeno od ostalih ostenj sosednih očakov, sameva v zatrepu Krnice Križka stena. Kakor nepreihoden zid se dviga v nebo in zapira s svojimi odlomi slikoviti dol, le na levem delu kaže bolj prijazno lice in večjo razčlenjenost. Tam čez je speljana tudi zavarovana pot za prehod iz Krnice v Vrata ali Trento.

Alpinistično je bila stena obdelana samo pozimi. Približno v smeri zaznamovane poletne poti, se je Uroš Župančič prebijal v snegu in ledu čez steno; sestop čez pole-denelo steno pa je tvegala padli alpinist-partizan Miha Arih. Tudi v Križki grapi so si jeseniški gorniki že merili svoje moči; naskok jim pa ni uspel, morali so se obrniti.¹

Poleti, ko so bile skale kopne, pa je stena samevala in čakala prvih drznih obiskovalcev, čakala, dokler niso avgusta leta 1951 zvonko zapeli prvi klini in pomagali pogumnim plezalcem čez steno. Dve uspešni navezi mladih alpinistov sta plezali 7. VIII. prvenstveno smer desno od Križke grape. Smer so ocenili s tretjo, mestoma četrto težavnostno stopnjo in jo poimenovali v spomin na preminulega Tominca Slavka, alpinista in študenta slavistike, »Tominčevo smer«.

Spet sem začutil hrepenenje po gorah in potrebo, da vsaj za kratek čas odložim dolinske skrbi in se predam lepotam gorske narave.

Bila je hladna septembrska noč, zvezde so žarele na nebu, ko sva z Uršičevim Jožem iskala pot, ki drži h koči v Krnici. Nočni mir je motil le šum deroče vode v hudourniški strugi zraven poti, mehka gozdna tla pa so napravila naše korake tihe in zadušile vsak ropot.

Za nekaj ur naju je prijazna gorska postojanka vzela pod svoj krov in nama nudila počitek. Le kratek čas sva počivala, vsaj tako se mi je zdelo in že sva se odpravila v jesensko jutro steni naproti.

Mrzla jutranja sapa je bušnila v naju, ko sva stopila na jaso pred kočo. Noč se je že umikala porajajočemu dnevju in slabotno so se odražali temni macesni in smreke od ozadja. Molče sva se vzpenjala po ozki in vijugasti gorski poti proti meliščem pod Križko steno. Ostenja Razorja, Križa, Gamzovca so bila globoko zavita v enolično sivino jutranje megle in jutranji mrak je še zakrival njih vrhove. Sopihajoča in razgreta od hitre hoje sva dospela na snežišče pod steno. Medtem se je docela zdanilo. Pod nama so valovile megle in oblizovale navpične in raztreskane stene, nad nama pa se je bočila modrina neba in se ostro odražala od našaganih grebenov. Topli sončni prameni so sipali curke raztopljenega zlata na vršno piramido Razorja, kjer jih je prvi sneg odbijal nazaj v veselstvo.

¹ Grapo so preplezali aprila 1951 Krušič, Stražišar in Zupan Tone z Jesenic. Vzpon je bil mogoč le, ker je v tej zimi zapadlo izredno mnogo snega.

Prav občutno me je zazeblo, ko sem s prsti grebel mrzli sneg in si tako pomagal kvišku proti vstopu.

Pred mano je Jože zaukal od radosti v jesensko jutro, da je nekaj časa odmeval samotni vrisk. Prispela sva k vstopu, se navezovala, si segla krepko v roke in Jože je po polici zavil v desno. Po prvih metrih stene se je izmaknil mojim očem, plezal je za skalnim pomolom, le premik vrvi, ki je počasi tekla skozi premrle prste, mi je potrdil, da napreduje. Čez nekaj časa sem tovarišu sledil. Skala je bila mrzla in prsti so postajali čedalje bolj okorni in neobčutljivi. Brez občutka sem se držal skal. Dosegel sem tovarišovo varovališče, ga obšel in se pognal v prevesno poč, ki je nudila edini prehod čez zlizane plati. Spolzki in algasti oprimki v poč niso nudili sigurnih opor, a s pomočjo dobro zabitega klina sem se nekako prelisičil čez. Mimo prepadnih plati in prevesne čeri sem iskal prehode. Tu in tam je vrv sprožila kak kamen, ki pa je takoj neslišno utonil v globino, da se potem na melišču pod steno ustavi in se pridruži neštetim sovrstnikom, ki jih je doletela ista usoda.

Menjaje se v vodstvu sva vidno pridobivala na višini. V lagodnem tempu sva premagovala ovire v izpostavljeni steni, a delj časa sta naju zadržala izstopna kamina. Vrsta je bila na Jožetu. S težavo se je prerinil v prvi kamin in gvozdil ob gladki skali navzgor. Dobro mu je šlo v tem ozkem kaminu, ker je kratko nasajen; z mešanimi občutki sem pomislil na svoje dolge noge, ki mi bodo vse prej kot v pomoč. No, nekako bo že šlo. Klic »naprej« me je zdramil iz misli. Prvi metri so bili lahki, potem se je pa kamin občutno zožil, končno je bil že tako ozek, da še s koleni nisem mogel več gvozditi. Visel sem v zelo nerodnem položaju in iskal s pogledi nezdatne opore, ko zaslišim nad seboj ropot padajočega kamenja. Bliskovito še sklonim glavo in se pritisnem k skali. Bilo je prepozno. Skeleča bolečina na temenu in v roki me omami za hip. Mavričasti kolobarji se mi vrte pred očmi in rišejo čudne podobe. Prebolel sem trenutno omedlevico, se pognal kvišku in izplezal zadnje metre kamina. Za hip sem se oddahnil, potipal boleče mesto na glavi, a ko sem roko odmaknil, se je prstov držala lepka kri.

Neopazno se je medtem plazila megla po stebrih in graph kvišku in ovila steno s svojo umazano sivino, v kateri so tonili vsi jasni obrisi okolice. Skale so postale temne in grozeče in strupen mrzaz je vel iz njih.

Grebenski veter naju je pozdravljal in naznanjal skorajšnji konec stene, ko sva izstopila iz drugega kamina. Po nekaj metrih lahkega sveta sva bila na grebenu. Stena je bila pod nama in eno doživetje vzajemne borbe je zopet obogatilo najino duševnost.

Večer naju je dobil v koči. Vrhovi so zaplamteli v škrlatni barvi zahajajočega dne, večerne sence so silile v dolino in polegale čez robe in globeli. Mir in pokoj se je razlil po dolinah in gorah in se nastanil tudi v naših srcih, lepota narave in doživetja pa so zapustila trajen spomin na te nepozabne trenutke.

Smer sta plezali 7. avgusta 1951 navezi: Blažej Janko, AO Jesenice — Frangeš Jožko, AO Slovenska Bistrica in Uršič Ivan, AO Slovenska Bistrica — Marn Jožica, AO Maribor. Smer so ocenili s tretjo, mestoma četrto težavnostno stopnjo in jo imenovali »Tominčevo smer«. Kmalu po tem vzponu sta smer ponovila brata Uršič Jože in Milan, nekaj tednov kasneje Uršič Jože in Moravs Hinko (vsi AO Slov. Bistrica).

Dušan Novak:

Z JAMARJI PO AVSTRIJI

Totes Gebirge

eželna zveza za raziskovanje jam v Gradcu je povabila na reševanje oz. iskanje ponesrečenega mladega smučarja v Totes Gebirge tudi dva člana Društva za raziskovanje jam v Ljubljani. 12. marca 1948 se je mladi Herbert Jungbauer ponesrečil pri smučanju v Sigistalu nad Tauplitzem. Padel je v neko odprto brezno. Poleti je ta predel pusta in razrita pokrajina, posejana z brezni, pozimi jo pa sneg lepo zravna in tvori idealni smuški svet. Le eno brezno je odprto, ker piha iz njega topel zrak. Ravno vanj je zapeljal nesrečni mladenič. Takojšnja reševalna ekspedicija je našla v globini 183 m krvave ostanke in 5 nadaljnjih brezen velike globine. Tudi letos ni bilo sreče. Brezno, ki leži na dnu velike in globoke razpoke, se je zasulo oz. zamašilo in dela pri odkopavanju niso imela uspeha.

Potovanje v Graz, kjer sva iskala nekoga, ki bi naju napotil dalje, ker sva prišla z dvodnevno zamudo; nato pot z motorko preko Brucka, Leobna, Selzthala; končala sva jo v Klachau pod veličastnim Grimmingom (2351 m). Od tu sva zvečer še peš občudovala gore do 1 km oddaljenega Tauplitz, lepe letoviščarske vasice s hišicami, ki se kar svetijo od čistoče.

Naslednji dan sva po poti preko ledeniških moren občudovala krasne, rdeče ožarjene, veličastne vrhove okoliških gora. Nad vasjo se nama je odprl krasen razgled na Totes Gebirge proti Tauplitzalmu. Tovorna žičnica nama je prevzela prtljago in lahka sva se napotila po lepi, skoraj sprehajalni poti na Tauplitzalm, k Grazerhütte, kjer naju je že čakala prtljaga. Majhna lepa planina z deloma planšarskimi kočami, deloma letoviščarskimi hišicami, je ta Tauplitzalm, kjer so nama povedali, da so »Höhlenforscher« že v taborišču. Na planini je prijazna lokva in potoček, ki namaka množice živobarvnega rastlinja. Na severni strani se dviga masiv Trawenga in proti vzhodu nas pelje pot proti lepemu in romantičnemu ledeniškem jezercu Steirersee, ki tiho leži v precej globoki kotanji (1450 m), Tauplitzalm pa je v višini 1630 m. Na levo, proti

zapadu pa drži pot izza Lawinensteina na Odernalm, kamor smo se napotili pozneje.

V taborišče v Sigistalu sva se napotila ob telefonski žici 5 km daleč mimo Steirersee-a in pod Sturzahnom (1903) po izlizanih in gladkih skalah. Skoraj plezalna pot.

Totes Gebirge, gorovje vzhodno od Salzburga, je cca 350 km² obsegajoča planota — skalnato morje — valovita, kamenita puščava, ki resnično zasluži ime Mrtvo gorovje. Ni kraja v naših gora, ki bi se primerjal s to strahotno tiho puščavo, kjer se vrsti greben za grebenom skoraj brez konca, z brezni in razpokami, melišči in razžrtim skalovjem. Nobenega pregleda. Šele z obrobnihi višin, Grubsteina in Traglov je mogoče pregledati to puščavo. Sigistal, ki obsega komaj 1 km, je, če moremo tako reči, še najprijaznejši predel, ki je edini porasel z nekaj grmi rušja, preluknjan s kakimi 200 brezni. Leži v višini cca 1800 m. Totes Gebirge je od vseh strani obdano s strmimi pobočji in le nekoliko nad ostalo planoto dvigajočimi se vrhovi, ki so tipično apnenčasto ostro nazobčani.

Brezna so tu večinoma nastala v križiščih razpok in so zelo različnih globin. 20, 40, 100, 150, pa celo 370 in več, eno med njimi.

Dachstein

Kakih 14 dni smo brskali po breznih in okolici, nato pa so naju peljali še v Dachsteinske jame. S Tauplitzalma smo šli mimo dveh mičnih jezerc, ne daleč od Naturfreundenhütte, po zelo strmi poti v lepo amfiteatralno ledeniško dolino, obdano od strmih sten pobočij, ki so porasla z lepim smrekovim gozdom za Lawinensteinom. Videla sva, zakaj ima ta vrh to ime. Takoj izpod vrha se vleče velikanski plaz, ki je kar posnel gozd. Ta plaz pa zdaj naskakuje rastlinstvo. Vodnik naju je kmalu »zapeljal« v močviren in nenegovan gozd, po močvirnih in z bruni »tlakovanih« poteh. Oddahnili smo se, ko smo stopili iz tega gozda in se nam je odprl pogled na Gründlsee, na planino in travnike ob njem, s svežo in sočno travo, z dišečim senom. Krasen pogled na to, nekoliko večje jezerce, kot je Bohinjsko, na lične hišice, ki jih skoraj ni opaziti in se ne vsiljujejo tako kot kameniti kvadri okrog Blejskega jezera, ki je postal že kar bazen! Sicer je pa Gründlsee (709 m) najlepše jezero v Salzkammergut. Pri učitelju v Gösslu in v topli vodi smo preživelj dan in se nato odpeljali v Obertraun pod Dachsteinom. Kraj leži ob Hallstattskem jezeru (508 m). Od tu smo se morali povzpeti k jamam v višini približno 1350 m. Pot je huda in strma, tisoči stopnic in desetine ključev izmučijo ubogega obiskovalca, ki se ne more peljati z žičnico. Tu smo si ogledali Eishöhle, lepo ledeno jamo z zelo lepimi kapniki iz ledu, ki so umetno razsvetljeni. Svetilke so montirane kar v ledu! Sledila je Mammuthöhle, zelo velika jama, žal brez vsakršnih kapnikov, z rovi, ki jih je izdelala voda, in stotinami stopnic. Sploh je videti, da v Avstriji radi »mučijo« turiste s stopnicami. Jama sicer ni lepa, pač pa je geološko zanimiva zaradi svoje starosti in zaradi sledov tekoče vode.

Lurgrotte — Peggau

Po dirki na kolodvor in mučni vožnji smo se ustavili v Peggau pri Grazu v gosteh pri jamskem vodniku Wieslerju. Naslednji dan sva si ogledala znano Lurgrotte, »die schönste und die größte Tropfsteinhöhle in Österreich«. Ta jama je postala znana l. 1894, ko je potok Lurbach, ki ponika 200 m višje, zalil in zaprl za 7 dni sedmero pogumnih jamarjev. Jama ima lepe kapniške skupine, sicer pa ni za naše »razvajene« pojme nič posebnega. Avstrijski jamarji pa jo čuvajo in urejajo z nepopisno ljubeznijo. Delu v njej (gradnja poti, i. pd.) posvete ves svoj prosti čas in še marsikaj prilože iz svojega žepa. Okrog lepih in redkih »makarončkov« so napeli mrežo, da ne bi kakega obiskovalca zamikal »spominček«...

Ker naju je preganjal čas in denar, sva se poslovila od jamarjev in Avstrije z obljubo, da si prideva naslednje leto ogledat še druge zanimive jame.

Dr. Josip Šašel:

KOROŠKA IMENA NA NAŠIH SPECIALKAH

LIST CELOVEC

Pred nami je svet »sred Korotana«: na desni Celovec, na levi njegov tekmeč Beljak, vmes pokrajina najlepših jezer (Vrbsko, Osojsko, Baško, Hodoško), ob jugu pa modri trak Drave, vse kakor preračunano simetrično.

Imenoslovje je tudi na tej karti polno nasprotij. Na severu ob Glani (na zemljevidu: Glina), v trdo nemškem ozemlju se zaznamuje naselje Globoče, po katerem bi kdo gotovo zastoj povpraševal; isto tako po naselju Bistrica južno. Tako so se kraji imenovali skoraj pred tisoč leti, danes pa so znani samo kot Glantschach in Feistritz. Zato pa imamo na našem jugu v severnem pobočju Gračence (zahodno Podrožice) meko Graue Vand, ki je domačinom neznana, če tega imena ni priučila šola; to je Arihova peč, krvava postojanka iz partizanske vojne.

Praktičen zemljevid, kakor je naša specialka, mora navajati imena, po katerih se je mogoče na terenu orientirati. Ker pa so kraji severno Vrbskega jezera že skoraj ponemčeni, se tam brez nemških imen ni mogoče znajti. Slovenska imena pridejo bolj na zahodnem koncu še v poštev. V severnejšem pasu pa bo treba postaviti ali nemška ali dvojezična imena, tako: Pri Dveh Cerkvah - Zweikirchen, Blače - Flatschach, Marija v Smrečju - Maria Feicht, Žitiče - Sittich, Dvorče - Glanhofen, Šmiklavž - St. Nikolai, Radoljče - Račweg, Nasovice - Nassweg, M. Št. Vid - Kl. St. Veit. To so kraji iz političnega okraja Št. Vid.

V Celovškem okraju: Šenturška Gora (bolje je Šenturhov vrh, kakor je ime zapisal leta 1842 Majar Ziljski) - Ulrichsberg; Št. Peter na Gori - St. Peter am Bichl, Krnska Gora - Karnberg; Eberdorf, prav Eberndorf; Poreče (A. Beg je zapisal Porovčice) - Pörschach am Berg; Krnski grad - Karnburg; Raga ves (Jarnik: Rijavčice) - Ratzendorf; Dole - Dellach; Lipa - Lind; Vogliče - Winklern; Breza ves - Wriessnitz; Podpole - Poppichl; Tesnja ves - Tessendorf; Trnja ves - Terndorf; Št. Jurij na Pesku - St. Georgen am Sand; Važenše - Feschnig; Vogliče - Winklern; Vrhovec - Falkenberg; Vavčja ves - Waltendorf; Tratice - Trettnig; Cajnče - Tultschnig, Zalem - Seltenheim; Dole - Dellach; Dhovše -

Lendorf; Volovca - Wölfnitz; Smerovčice - Emersdorf; Pičev - Pitzelstätten; Nežka (prav Nežkole) - Neschka; Steniče - Tentschach; Zabukovje - Grossbuch; Vaniče - Faning; Arliča ves - Arlsdorf; Tigriče - Tigring; Venčinje - Rosenau; Na Micah (prav Mirce) - Mörtschen; Račica - Retschach; Zavasja ves - Ziegelsdorf; Dole (zahodno) - Dellach; Dole (vzhodno) - Ponfeld; Zihpolje - Seigbichl; Majhna Gorica - Ameisbichl; Zimislav (prav Semislava) - Simislau; napačno je Mozburg, prav Moosburg (Blatograd); Raznica - Ratzenegg; Sp. Gorje - Göriach; Budanja - Vögelitz; Tudrešče - Tuderschitz; Prosinčice (tudi Prazinčica) - Protsintschach; Hojovče - Hojabitsch; Vogliče (pri Porečah) - Winklern; Poreče - Pörtschach; Zadole (prav Zale) - Sallach; Pričiče - Pritschitz; Tibinja ves - Leinsdorf; Kriva Vrba - Krumpendorf; Zale - Srallach; Škrbinj (A. Beg ima Škrtinj) - Hornstein; Dražinj - Drasing.

Zahodno Blatograda: Gumno - Stallhofen; Borovčiče - Barendorf; Knezoviče (Kneziče) - Knassweg; Podobje (prav Gorja ves) - Pernach; Paternož - St. Bartlmä; Lipica - Lippitz; Varpovče - Arndorf; Toporje - Töpriach; Črničice - Schwarzendorf; Trabenče - Trabenig; Hodanjče - Hadanig; Skrile - Grailitz; Hostiče - Hostitz.

Poslednji kraj je del Šmartna na Teholjici, na karti: Dholica. Čeprav se ta oblika navadno piše, vendar ni v skladu z ljudsko izgovorjavo. Krajevnihi imen, tvorjenih iz korena teh - tib, imamo toliko, da bi jih bilo treba posebej obdelati; v to svrhu pa mora biti že v pisavi razvidna prava ljudska oblika. Ime Teholjica je okoliško, zajema vso občino, to je severno obrežje zahodnega jezera, nekako od Poreč na severovzhod do kostanjske občine. Kraj, kjer je na karti tiskano Dholica, se imenuje Šmartin na Teholjici - St. Martin am Techelsberg.

Trabletna - Triebloch; Slovenja Gora - Windischberg; Sokolče - Sekul; Došenjče - Töschling.

Severno Vrbe (Velden): Dvor - Kranzelhofen; Borovnice (prav Brniče) - Fahrendorf; Črešnje - Kerschdorf; Trešče - Dröschitz; Koren, prav Korene; Gornja Vas, prav Vabrna ves (Oberdorf); Umberg, prav Umbar; Draganje, prav Draganja; Cetinje, prav Cetinja; Draganče, prav Dragniče; Žlebnje, prav Žleбно; Vernberg, prav Vernberk.

Vrhovi na Osojskem Turju so: 903 m Skopar, 1044 m Kostanjski vrh, 1061 m Rabenkogl (Vaški vrh), 1069 m Tavpl, 822 m Varpovška gora.

Okoli Osojskega jezera je vse nemško, zato treba nemška imena pristani: Sv. Mesto - Heiligenstadt, Ostrovje - Ostriach; Podvinje, prav Potvinje - Tiffen.

Ime Celovec zveni tako jasno in preprosto, da kar ni verjetno, koliko spora je zaradi razlage med filologi povzročilo. Tolmačenje imena Klagenfurt je že pred več ko 600 leti pričel slavni opat Ivan Vetrinjski: querimoniae vadus = brod cviljenja = Klagen-furt. Ta razlaga se je živo povzela v začetku tega stoletja, ko so slavisti dognali, da rezijanski Slovenci imenujejo mesto Cviljovec; razpravljalo se je, da se je iz te oblike razvilo ime Celovec, to pa bi odgovarjalo nemškemu imenu. Za poslednje ime prevladuje razlaga, ki jo je podal že opat Vetrinjski; pri imenu Celovec pa še ni dognano, ali je res rezijanska oblika prvotna. Ako je oblika Celovec izvirna, se da obrazložiti z lego »na celini« v močvirnatem okolju; ime predmestja Otoče (Waidmannsdorf) ter staro ime Blače za Št. Rupert (tudi južno predmestje) zgovorno priča o nekdanjem močvirju. Gladina jezera je bila tedaj precej višja, voda je preplavljala ali vsaj zamočvirjala ves južni svet.

Ime Vrbsko jezero ni domačinsko. Večina Korošcev, zlasti oddaljenejši, ga imenujejo Celovško jezero. Za neposredne okoličane pa je tako pomembno, da ga nazivajo samo Jizaro. Tudi v naši pismenosti se je sprva poznalo samo Celovško jezero, Kozlerjev zemljevid ima samo to obliko; rojak prof. Scheinigg tako piše še leta 1884 (Kres str. 563). Šele od časa, ko je letovišče Vrba začelo

pridobivati na slovesu in pomembnosti, je pri nas (izven Koroške) prevladalo ime Vrbsko jezero.

Podobna nestalnost je tudi pri Nemcih. Ime Wörther See je zadobilo to obliko šele v novejšem času, pogosto pa se še pristavlja Klagenfurter See vsaj v oklepaju. Poprej se je imenovalo Werd-See. To ime se izvaja od nemškega imena Werd - Wörth za otok ob južnem bregu, ki pa danes ni več otok, temveč polotok. To je bil v najstarejši dobi najpomembnejši kraj, imenuje se večkrat v listinah še pred letom 900 z imenom Uueride, ko je ta svet pridobila škofija Freisingen (možno, da so nastali »briziški spomeniki« tukajj). Ime »Veride« reklamirajo Nemci za sebe, češ da v stari nemščini pomeni »Otok«. Mislim pa, da zadeva ni tako preprosta. Ni verjetno, da bi bili šele Nemci dali ime temu tedaj pomembnemu kraju. V bližini je več krajevnih imen, tvorjenih iz besede Verd, tako kar jugovzhodno od tod na Gurah (Plešivcu) Vrdi (Vrdje), naša karta ima »V Brdih«; tudi grad Vernberk se je nekdanj zapisoval Werdenburch (Kos. Gradivo V večkrat). Vse to so bili v davnini utrjeni kraji, verjetno tudi Veride - Otok. Številna imena po Slovenskem »Verd« in podobno (mnoga se skrivajo pod obliko Brd) čakajo še na znanstveno razlago. Nekje sem čital, da turkotatarska beseda, ki zveni podobno, pomeni utrjen kraj. Možno je zato, da ta imena izvirajo še iz obrske dobe, kar bi bila pomembna ugotovitev za našo najstarejšo zgodovino. Verjetno so Nemci ime Uueride prevzeli od domačinov, v oni zgodnji dobi še niso vsiljevali svojih imen niti niso domačinska prevajali. Ni tudi izključeno, da so vsaj nekateri Korošci nekdanj imenovali jezero Verdsko (Vrdsko); kajti prebivalci na jugu, ki imajo več manjših jezer, čutijo še danes potrebo, veliko Jizaro posebej označevati, zato mu dajejo pridevnik Otoško. Pri tem je treba poudariti, da ima cerkev »Marija na Otoku« od nekdanj za podeželsko ljudstvo izreden pomen, vse leto se zgrinjajo tja procesije vernikov, posebno ob obeh Gospojnicah (15. VIII. in 8. IX.), zato je razumljivo, da je ime Otok izpodrinilo staro poimenovanje Veride. Mogoče pa je, da se je staro ime Verdsko jezero ponekod še vzdržalo, zaradi podobnosti imena pa je potem prevladal naziv Vrbsko jezero, ko je Vrba kot letovišče v drugi polovici prejšnjega stoletja doživela izreden razmah.

Vsekakor bi bilo upravičeno, da ime Celovško jezero pristavimo sedanjemu imenu vsaj v oklepaju. To Jizaro ima za vso okolico na severu in jugu od nekdanj tako prevladujoč gospodarski pomen, da se prebivalci veličajo z njim kot Zajezernjani, svoje kraje pa štejejo v Zajezerje.

Tudi življenje Celovca utripa zlasti poletni v zvezi z Jizarom. Od začetka XVI. stoletja je mesto zvezano z njim po kanalu Lent (karta ima Lendski kanal); po tej vodni poti se je pred železnico v dobri meri preskrbovalo s potrebščinami (žito, živina, drva, ribe itd.). Sedanja prometna sredstva (parniki po Lentu, železnica, tramvaj, avtobus i. pd.) pa so ustvarila tako tesno povezavo, da so na vzhodni obali jezera nastala nova mestna kopališča (Strandbad).

Južno Celovca je nekaj napačnih imen. Ime Satnic (pismeno Satnitz) je bilo prvotno omejeno samo na to podnožje Gur, kjer je danes znana gostilna Satnizbauer; šele v drugi polovici prejšnjega stoletja se je raztegnilo na vse Gure. Slovenji okoličani poznajo za to podnožje od celovškega vodovoda do Žrelca dolj ime Sotnica, to je nastalo verjetno iz So(po)tnica.

Ime Postražice je napačno; tam je večja kmetija Postražišnik, katere svet se razprostira »po Stražišču« (Straschitz) med Loko in Novo vesjo gori.

Ime Na Spi spada tja, kjer je na karti označena kota 443 m; je to starinsko ime, ki pove, da je ljubeljska cesta bila tam speljana po nasipu čez močvirni svet.

Odtok jezera ni Glinica, temveč Vanjkart (Lankart), nemško Glanfurt. Namesto Lípica treba staviti Čerce (Kerbach), namesto Dole pa Dolina.

Južno: ime Honec je izmišljeno in tam povsem neznano; Slovenci pravijo Golič (narečno Hovč), Nemci pa Aich.

Čedram je nemško ime (Tshedram) za slov. Ščedem, isto tako Tretram za slov. Medrejtje.

Humperški Grad je prav Humberk (kranjskim voznikom črez Ljubelj nekadaj znan kot Vomberk).

Pri Mostu, prav Primostje.

Ob skrajnem desnem robu karte: Golšova, prav Goljšov; Dovča Ves, prav Dovčja ves.

Severno pobočje Gur med kotama 701 in 647 m se imenuje Hakelj.

Od železnice zahodno: Prebalje, prav Preblje; Maček, pr. Mačkov mlin; Sv. Kandolf, pr. Št. Kandolf; vzhodno pri križu treba pristaviti Studene; Mostič, pr. Mostec; V Brdih, pr. Vrdí (na Vrdeh); višine 721, 803, 770 in 787 m se skupaj imenujejo Vrdovsko Turje; pot (soteska) med 803 in 770 m Halače (Kajžnikove hlače), med 770 in 787 m Kostilo; Dobajnica, pr. Dobenca; Zaliznica, pr. Žalizenca; Dvorce, pr. Dvorec (Piskrče); Rijavec, pr. Rjavc; (Rijavčevo J., pr. Rjavčevo jezero; Sv. Miklavž, pr. Šmiklavž; Pertiče, pr. Prtiče; Medgorje, pr. Migorje; Na Planini, pr. Planina; Majrovnik, pr. Majrobnik; Gorica, pr. Ma Loreto (Gorica); višina 739 m je Hum; ime Ržena gora spada bolj severovzhodno; Spintik T., pr. Spintikov birt (v tej okolici take ribnike splošno imenujejo »birt«); Rute, pr. Sp. Rut; Ruť, pr. Zv. Rut; Sv. Marjeta, pr. Šmarjeta na Gradu; Sv. Ana, pr. Šentana; Jedrovca 851 m, pr. Jerebovca; Tratnikov ribnik, pr. birt; Pod Lipo, pr. Podlipa; Na Gorah, pr. Zavisoka; V Rodeh, pr. Roda; Merišče, pr. Mirišče; Hafnerjevo J., pr. Habnarjevo jezero; Plešerka, pr. Pešerka.

Pogorje Gur je tudi na tem listu označeno z imenom Na Gorah (Sadnica). Zahodni del planote je večinoma pogozden, samo na južnih sklonih naseljen. Tam so: N. Selo, pr. Novo selo (Vesava); M. Gora, pr. Mala Gora; Sv. Helena, pr. Šentalena; ime Velinja ves se ponavlja dvakrat, ono ob Dravi je pravilno, mesto zahodnega pa treba staviti Bilnjovs. Tudi Kazaze se tu glasio Kajzize. Mesto Zg. Vesca, pr. Zv. vesca; Sv. Lucija, pr. Lucija na Gori; Pulpiče, pr. Pulpače.

Malo potov drži čez planoto Gur. Najlažji je še prehod po globoki zarezi od Potoka in Podgrada na sever proti Hodoškemu jezeru; ta zareza se imenuje Preseka. Zahodni Tancboden je Plesišče. Gure končajo na zahodu s čokom, znanim kot Gursko Turje; skoz obrobno skalovje drži nanj pet »vrat«: od juga (Lucija na Gori) Gurska vrata, od zahoda Št. Iljska vrata (ne Vrata sv. Ilja), od Klopice gori Plajerjeva vrata, od Hojovca (napačno Hojoc) Hojovčeva, od Konavca (napačno Kanovec) pa Konavčeva vrata.

Prav slikovito se dviga na zahodu še stožec Jerberg do višine 772 m; list Koroški Slovenec od 1. III. 1939 piše k temu imenu »domače ljudstvo pravi hribu Jarvrh in Jerbrh«.

Zahodno ob Dravi: ime Na Dravi se lahko poenostavi — Drava; Vudmat je bolje postaviti v oklepaj, danes se je to prvotno ime preobrazilo v Ulmat.

Južno Drave vidimo večji del Roža, na zahodu pa najspodnejšo Ziljo.

Rož se deli na Zvrhnji, ki sega do Male Suhe (že meja Napoleonove Ilirije) in Spodnji na vzhodu. Poslednje ime pa je bolj literarno, prebivalci se imenujejo Dravci ali Podravci.

Začnimo od desnega roba karte. Tam pritečeta v Dravo dve Borovnici, vzhodna Bajdiška (ne Bajtiška) in zahodna Ljubeljska.

Ob Dravi se naselje Trate glasi prav Trata.

Južno Borovljan: Prindl, pr. Kobel, Šajdabauer, pr. Šajdar, Grabenhamer, pr. Ježa, V Dolih, pr. Doljane (Št. Jožof).

Tik ob Dravi je več »logov« (pašnikov), tako severno Resnika »Resenski log«, vzdolžno (severno Kožentavre) »Log pod Šarbo«, nato severno Kaple »Kapelški log«, pa »Svetinjski log«, (severno Svetne vesi), Št. Janški log in končno »Volinjski log« južno Velnje vesi.

Ime Žingarca je treba raztegniti na višine 1462 in 1589 m; med Žingarco in Planjavo je sedlo Albinki.

Ime Struga je treba postaviti bolj k dravskemu mostu; med Kaplo in Strugo je še skupina hiš Liplje.

Vranjica je sedlo med Planjavo in zahodnim Psinskim vrhom (že na listu Bled), to ime naj na mestu, kjer je tiskano, odpade; tam so še Št. Janške Rute.

Kuhel Grb je bolje označiti Kobilnjak in to ime postaviti bolj severno.

Oblika Podsinja ves se sicer splošno piše, izgovarja pa se Psina ves; naselje se razprostira »po sinah«, kakor se tu imenujejo travniki in pašniki v senčni legi. Pravilno bi bilo zato Posina ves.

Ime Zala je napačno, ljudstvo pravi Sala; to je narečno ime za Selo.

Napačno je tudi: Sene, pr. Sine; Zg. Kraje, pr. Zv. Kraje.

Obširna naplavina (vršaj) Male Suhe proti Dravi se imenuje Hosta, kolikor je pogozdena, zahodni položni travniki (nekdanje strelišče) pa Brežinj (tudi Črešnjane).

Ime Mušenik je bolje pisati Mošenik; tvorjeno je iz istega korena kakor Moščenice severno Drave.

Breze (ob Dravi) je prav Brežnje; to naselje je Drava skoraj celo izpodprala, da se je porušilo v t. zv. Sibirijo (poplavljeni nižji svet).

Kapelčna Gora je med ljudstvom bolj znana z imenom Zgorelec; severno vznožje proti Podgorjem se imenuje Frina.

Južno: Turmalpe, prav Gajtencea.

Zahodno: Radiš Grb., pr. Radišni Graben, potok je Radiša, višina 1175 m pa Radiški vrh; Gvadija, pr. Kladje (Kvadje), ime spada bolj k 1327 m.

Beren Grb. je prav Perendol, tamošnji potok pa Rožica; Ardešica Grb., pr. Privilščica; višina 1183 m med tema potokoma je Orlovica.

Rezmanica, je prav Resmanca, ki od 1895 m na jug prehaja v Vrše; njen podaljšek na severovzhod je Rdečica, tako imenovana po rdečih pečinah (iz tega imena so Nemci napravili Ardeschitzen!).

Malo zahodno od Resmance je še planina Gumno; tudi to ime se je na nekih nemških kartah skvarilo v Gebno.

Gračenca je samo hrbet 1359 in 1284 m, južni dol se imenuje Zagračenca (ne Gračenica), potok pa Bistrica.

Južni hrbet (med Zagračenca in Privilščico) je Črno brdo. Mesto, kjer se združita potoka Bistrica in Privilščica, so Klome, ob združitvi Bistrice z Rožico pa Tabor (severni vhod v predor).

Področca, pr. Področica; Slatne, pr. Svatne (pismeno bi to bilo Svetine — domovina Miklove Zale!).

Severno k višini 613 m je treba pristaviti Turni; tam je stal stari grad Rase, po katerem ima Rož ime. Tam se je tudi odigrala tragedija Miklove Zale, ko so jo Turki ujeli.

Tešinje, prav Tešinja.

Sloveči Št. Jakob v Rožu je iz naše karte razviden samo v oklepaju, pridranemu imenu Podgrad; oba imena sta upravičena, bolj znano pa je Št. Jakob.

Pri Zg. Bistrica naj odpade Zg.

Južno: Tale so bile nekdanje »deli« (gmajna), ki so danes razdeljeni med zasebnike in je tam nastalo naselje Talančanov; zato bolje Talančani.

Sv. Janez domačini ne govorijo, to je Ščedem.

Pri Rožeku je kraj Breg, znamenit po arheoloških izkopavanjih (svinčeni kipi iz halstatske dobe), med strokovnjaki znan pod imenom Frög; zato bo treba to ime v oklepaj pristaviti.

Ime Brovje zahodno od Rožeka se zapisuje v tej obliki zaradi nepoznanja narečja; po ljudski izgovorjavi je upravičeno Broje (= brodje) ali Brojane (= brodjane).

Ledinice je bolje pisati Ledince, Malnice pa Malence. Kota 634 m severovzhodno Malenc je Dovjač. Pardajs prav Paradiž.

Hribi vzhodno Baškega jezera: Blajberg, pr. Vranje; Vranje, pr. Petelin; jugovzhodni hrbet 794 m je Hum, naselje severno pa Podhum (narečno Puhm), na karti napačno Gabrovje. Ime Gabernik treba pristaviti k 562 m.

Južno Malenc: Graue Vand, pr. Arihova peč; izpod nje tečeta na sever potočka Kovrat in Šum.

Bečovnik, pr. Bučovnik (to je plat Komnice proti Kopanjam doli); Borovška pl., pr. Borovščica.

Kepa je za Zg. Rož in Spodnjo Ziljo (Beljaško okolico) tako imponantna gora, kakor Peca za Podjuno in Velikovoško Čezdravje. Korošci nimajo enotnega imena; Rožani pravijo Kum (Kom), Ziljani pa Jepa. Menda je ime Kom prvotno, kajti oboji imenujejo njeno manjšo predgoro na severu Komnico. Beseda Kom je pomenila v stari slovenščini isto, kar nam pove Kepa danes. Vsekakor pa je iz Podravja bolj vidna, kakor iz Posavja, zato bo od teh dveh imen Kom starejši, najnovejše pa ime Jepa.

To je potrebno poudariti, ker je nemški univ. prof. Kranzmayer (v Car I 1950, str. 597 sl.) vzel ravno ime Jepa za izhodišče svojemu germanskemu »mitologiziranju«. Kakor je pri razlagi imena Peca prikladal na pomoč »Frau Bercht« v zmanjšani obliki »Perhta-Pétza« — »tako je sedaj neznana ženska dala svoje ime« (njegove besede). Že zahodna Jepca naj bi bila po njegovem »eigentlich Gepica«. Ko si on tako »odpre pot k starovisokonemški etimologiji« našega imena v obliki »Gepa-Kepa«, pravi, da je iz onega starovisokonemškega časa (t. j. pred 1100) žensko ime »Gēpa das brauchbarste Etymon« in iz tega izvaja ime Kepa - Jepa.

S tako »pripravo poti« prestavlja ta učenjak naše gorske velikane v nemško Walhallo...

Kakor povedano, se etimologija Kom - Kepa ponuja na dlani. Naziv Jepa je očitno tako mlaj, da ga pravila dialektičnega preglasovanja (Kepa - Čepa) niso več zasegla.

Potok Bistrica izvira izpod Kepe iz več globoko zarezanih drč, med temi so: Strgavnica izpod Boroviščice in Klin izpod Kepe. V Vršeh so visoki prelazi Škrbina in Vratice.

Severna grapa izpod Kepe na Borovnico, ki se izteka v Baško jezero, se imenuje Grlo.

Hrbet med Borovnico in Kropivno (od 1449 m doli) treba označiti Jedovec; nekaj hiš pri 1130 m Hibje, severneje (nižje doli) pa Črtanje. Severno: jezerce pri Dobju se imenuje Dobensko.

Zg. Borovlje, prav Zv. Borovlje; Na Dravi, pr. Dravljane.

Zahodno: V. Sedlo, pr. Sedlo; Seraj, pr. Seraje; Na Zilji, prav Marija na Zilji; Dobrava (naselje), pr. Poddobrava.

Južno: Tehanče, pr. Tehače Sp. in Zv.; Stopce, pr. Stobica; Žužaliče, pr. Žužalče; Šenkocjan, prav Škocjan.

Potok izpod Maloškega poldne doli se imenuje Brežnica (usahne na vršaju pri Pogorjah).

Poimenovanje višin na državni meji zahodno od Kepe se ne sklada s koroškimi imeni: že ime Jepca treba prestaviti malo na vzhod (od nje se spušča na sever reber Brezovec do 1449 m, dalje Jedvovec), nato sledi na meji Hojova planina 1587 m, potem Visoki vrh (od tega se niža na sever reber Črni vrh na 1286 m doli); potem sedlo Trenta, pa Kresišče 1841 m (na karti Črni vrh), od katerega gre na sever reber Planir na 1221 m doli, ki se končuje nad Cvancikarjem z grapo Beknja; na meji pride sedlo Log, nato Maloško poldne 1801 m, pred njim je na severu Ostra peč, nato reber Mejnik na Iličevo peč 1202 m doli. Na meji sledi Zagoriška planina, potem Trupejevo poldne 1932 m (Grajščica), na severnem pobočju Trupejeva planina, nato pa reber Kozji rob na 1088 m doli. Mejo tvori nato Srednji rob in Lastovčina peč 1691 m.

Potok izpod Maloškega poldne, ki se pri Tehačah združi z Bistrico, je Suha (grapa ob izviru pa Jezerce).

LIST BLED

Koroška imena na tem listu sem že popravljajl 1934 v Planinskem Vestniku (str. 93/94 — na str. 93 v 7. vrsti od spodaj popravi 2077 m, prav 2028). Ze tedaj sem kazal na veliko pomanjkljivost, da na grebenih, posebno ob državni meji, niso označeni prehodi in prelazi z imeni, ki jih domačini poznajo. Ko se bo pisala nadrobna zgodovina partizanskega gibanja, ki lje bilo na tem koščku Avstrije navd vse živahno, se bo to dalo zasledovati predvsem po teh imenih. Sedla: Medvedjak iz severnega Medvedjega v južni Medji dol, Vatelca in Zleb pri Visoki Vrtači, dalje na obeh straneh Brodi: Dolič, Kozji hrbet, Pošina, Oselca, Strgavnica, posebno pa Hajnževo sedlo (Črez Babo) in Škrbinā v Košuti so bila tedaj življenjske prometne žile v pravem pomenu besede. Važna so tudi postala imena nekih samotnih kmetij, kakor Vgriz, Gornik, Girs, dalje dolca Vrtalšje pod Sveto pečjo, planine Vršič pri Psinjskem vrhu in Krnice v Strugarci (pri črki »V« imena V. Rob).

K onim izvajanjem še dodajam, začenši od zahoda ob državni meji: Sedlo Mlinca imenujejo Korošci Rdečica; Dovška Baba je samo Baba; Hruški vrh 1777 m je Rožica; sedlo Rošca 1594 m Klak; vrh Klek 1754 m pa Petelin; nato sledi sedlo Jekelj, Golica, v tej je vrh 1647 m Mali vrh. Pri 1434 m je sedlo Krnica, med turisti znano kot Podgorjansko sedlo, pri 1548 m pa sedlo Črvič (na karti Ptičji V.).

Višina 1940 m je Rožanska Kočna (ne V. Vrh), sedlo 1696 m Medvedjak (tudi Medvedji dom).

Severno Ljubelja je tiskano Sv. Lenart; ime tu ni več na mestu, cerkev je že nad sto let porušena, kraj pa imenujejo domačini še Stara cerkev, kar je treba postaviti na zahodno stran ceste. To mesto je važno, ker so Nemci med zadnjo vojno od tam na jug do Št. Ane izvrtali 1600 m dolgi predor, za katerega je delal načrt že Valvasor.

V Košuti je treba imena V. Vuh 2088 m pristaviti ime Hudi turen, ki je med Korošci bolj običajno. Višina 1967 m je Mali turen.

Severno: Rajova Trata, bolje Praprotnica, Hornik, prav Gornik. Nekoliko zahodno: Osenca. Severno Tomaškega vrha: Krvava bajta.

KOČE PO ROBEH OD JALOVCA DO TRIGLAVA

Planinec, ki hodi po lepem, novoosvojenem gorskem svetu od Jalovca do Triglava, ne bo občudoval samo sklenjenih verig mogočnih gora in romantične doline Trente, ker ga bodo zanimale številne, skromne in mogočne stavbe, v skalo vklesane trdnjave ter drzno speljane ceste in steze.

Kar čudno se sliši, da je od leta 1923 do 1942 na predelu, ki ga obhodi povprečen planinec v desetih urah, bilo postavljenih kar sedemnajst koč. Poleg tega so bile zgrajene štiri velike trdnjave.

Izmed stavb so tri planinske, sedem lovskih, ena gozdarska, šest pa vojaških.

Na Brežiču, to je za Škrbino Za gradom, kjer se cepi steza v dolino Bavšca in Loško Koritnico, so si italijanski vojaki-alpini, ki so stražili mejo od leta 1919 do 1921, kar sami postavili iz lesenih brun koč v velikosti 3×4 metre. Po letu 1921 so prevzeli stražo na meji financarji in graničarji. Ta prostor, ki je v zavetju in nekoliko odmaknjen od meje, se jim je zdel zato pripraven, dasi ni nudil nobenega razgleda. Te kočice danes ni več, dobro pa je še ohranjen kamniti podzidek.

Od tod pridemo v pičli uri h koči na Špičko, ki stoji na obronku tik pod vznožjem Špičke. Lego ima zelo posrečeno, tudi razgled je lep. Greben male gore Špičke teče v smeri proti koči in se končuje v navpični steni nad njo. Kočo so dali zgraditi v pozni pomladi leta 1933 planinci iz Gorice in ji dali ime po italijanskem planincu Rifuggio Efreml Desimon. Gradbeni stroški so znašali 12.000 lir. Na Trentarski planini so domačini posekali smreke in jih obtesali. Ko se je les nekoliko osušil, so vezali ogrodje. Nato so italijanski vojaki z nosili bruna na ramenih pod Špičko, kjer so potem Trentarji postavili lično hišico veliko 3×4 metre. Zaradi obmejnega pasu koča ni bila preveč obiskana in zato ni bila oskrbovana. Stalno so prebivali v njej poleti italijanski obmejni stražarji, čim pa je zapadel sneg, so se umaknili v dolino.

Leta 1950 je kočo, ki je bila precej razdejana, obnovilo planinsko društvo Jesenice. Notranjost je vsa prenovljena in opremljena s potrebnim inventarjem. Zunanje stene in streha so prevlečene s pločevino. Na podstrešju je urejeno in stalno odprto skupno ležišče. Za kočo je tudi vodnjak. Koča ni oskrbovana.

Na Trentarski planini, v lepem, gostem smrekovem gozdu se skriva skoro ravno taka lesena koča. Po naročilu gozdne uprave jo je istega leta kot Špičko zgradil s pomočjo Trentarjev Jožef Kravanja, pd. Rogar iz Trente, ki je gradil tudi skoro vse lovske kočice za Bois de Chesne-a. Tudi lepo razgledno pot s številnimi zidanimi mostički in podzidki z Vršiča po južni strani Mojstrovke in Travnika so napravili Trentarji.

Kočo in pot so zgradili zaradi pogozdovanja južnega pobočja od Vršiča do Jalovca, posebno še Travnika. Kakor danes vidimo, to delo ni rodilo posebnega uspeha. Kočo so lani trentarski lovci uredili zase.

Neverjetno veliko je gradil na tem sončnem planinskem predelu tržaški Švicar Bois de Chesne, ki je bil botanik in lovec ter je imel tukaj lov v zakupu. Zgradil je od leta 1923 do 1938 sedem lovskih koč. Vsa gradbena dela so izvršili Trentarji. Koče so iz lesenih brun in merijo približno 4×5 metrov. Spredaj imajo manjšo kuhinjo, zadaj pa večjo spalnico. Koče je Bois de Chesne pogosto obiskoval, posebno ko je hodil na lov na gamse in peteline. Še bolj potrebne pa so bile njegovim lovskim čuvajem — Trentarjem.

Prvo kočo, ki je še ohranjena, je zgradil na Skoku pod Triglavom l. 1923. Planinec, ki se napoti po »mulatieri« iz Zadnjice na Dolič, jo bo lahko opazil, ker stoji le kakih 100 metrov od ceste pod veliko skalo, privezana nanjo z jekleno vrvjo, na spodnjem delu pa je zaradi hude strmine oprta na lesene stebre. Okrog kočice je speljan lep razgledni hodnik.

Drugo kočo je postavil leta 1924 na Ležah pod Prisojnikom, nekoliko pod Goličico. (Goličica je kraj, kjer se cepi južna steza na Prisojnikovo Okno in

na Prisojnik). Ta koča je podobna oni na Skoku. Trentarski lovci so jo sedaj popravili in opremili z ležišči.

Tretja koča je nastala leta 1926 pod Mlinarico, oziroma pod Zadnjim Prisojnikom. Stoji na kraju, kjer se začne vzpenjati steza z Vršiča proti Mlinarici. Je pa tako dobro skrita za večjo skalo in mladimi macesni, da je ni lahko najti, dasi je samo petdeset metrov pod stezo. Ta koča je posebno čedno grajena in še dobro ohranjena. Opremljena je s slamnjačami in pohištvo. Lovski čuvaji se dobro počutijo v njej.

Četrto kočo so zgradili leta 1932 na Kukli, peto pa leta 1934 v Belem potoku pod Križkimi podi. Če gremo po poti iz Zadnjice, jo bomo opazili od daleč naslonjeno na navpično steno.

Šesto kočo si je dal zgraditi leta 1936 na planini Trebiščini. Sedmo pa leta 1938 na Veverici nad Trento.

Bois de Chesne je dobro poznal teren, nobene njegovih lovskih koč ni odnesel plaz. Rad je gradil na čimbolj skritih krajih, da ga niso motili nepoklicani turisti.

Ob Splevtskem jezeru na Križkih podih so pa zgradili leta 1924 Italijani leseno planinsko kočo, ki se je imenovala Rifuggio Antonio Seppenhofer. To kočo, ki je bila vsa razdrapana, so podrli Radovljičani in porabili les za delavsko barako, ko so nekoliko više gradili Pogačnikov dom.

Tržaško kočo na Doliču, ki jo je vzela huda zima 1950/51, so zgradili italijanski planinci leta 1929. Gradbena dela je vodil ing. Fermo Salazi. Les je bil zanjo posekan v Zadnjici in s pomočjo žičnice in italijanskih vojakov spravljene na gradbeno mesto. Tesarska dela so opravili Trentarji.

Veliko in prav mogočno vojašnico z imenom Morbegno so Italijani pozidali leta 1929 na Za Planjo pod vrhom Triglava. Pri gradnji so sodelovali Trentarji in italijanski vojaki. Les in gradbeni material so spravili v višino z žičnico. Stavba je zidana iz kamenja. Opremljena je bila z vsem komfortom, celo s telefonom. Poleti so v njej prebivali obmejni stražarji. Namenjena pa je bila vojaštvu, sicer ne bi gradili tako velike stavbe. Leta 1940 so postojanko opustili.

Ogromno je gradila pod prevalom Vršič na trentarski strani v letih 1936 do 1938 italijanska vojska. Brez dvoma je narekovala te gradnje priprava na vojno in strahopetnost.

Če gremo četrte ure po cesti z Vršiča, vidimo pod njo kakih dvajset metrov dolgo in šest metrov široko zidano stavbo, na nasprotni strani pa kar dve z ravno betonsko streho in dobro maskirani. Ti dve stavbi imata po šest prostorov, ki so imenitno zavarovane pred vlago. Stene so bile obložene z deskami. Stavbe so dobro ohranjene, toda ljudje so razen zidovja vse odnesli. Te tri hiše so služile vojakom za stanovanje.

Pol ure niže tik ob cesti, zagledamo prislonjeno ob steno zidano stavbo s hlevi. To je bila topničarska vojašnica.

Kake tri kilometre naprej stoji na ovinku zadnja vojaška stavba. V pritličju in podstrešju je več sob. Krita je z rdečo opeko in čeprav je bila zgrajena za graničarje šele leta 1942, je že precej razpadla.

Pod vzhodno steno Mojstrovke in tudi pod zapadno steno Prisojnika stojita po dve veliki, v živo skalo izklesani trdnjavi. Prostori so razdeljeni v več sob. Nad njimi vodi stopnišče k strelnim linam. Tudi te trdnjave so bile dobro izolirane proti vlagi in opremljene z velikimi črpalkami za zrak. Dvojna jeklena vrata so se hermetično zapirala. Pri gradnji so bili zaposleni samo Italijani. Domačinom niso zaupali te skrivnosti, saj jim niso dovoljevali tukaj niti gibanja. Za odvažanje velikih množin kamenja in grušča so imeli speljane tračnice. Pod trdnjavami so nastala zelo velika melišča. Vsaka trdnjava je imela tudi svoje skladišče za municijo. So zidana, brez oken in zaprta z železnimi vrati in so nekoliko oddaljena od trdnjav. Vsa dela so bila mojstrsko izvršena. Niti en strel ni bil sprožen v obrambo Italije iz teh trdnjav. Ogromno dela so zahtevale številne, ponekod v žive skale vsekane ceste, ki prepredajo naše gore.

Ali ni škoda, da ob tem velikem razmahu planinstva pri nas, večina teh stavb in cest propada?

DRUŠTVENE NOVICE

Skupščina Planinske Zveze Bosne in Hercegovine. Na Šavnikih (940 m), na jasi sredi temnih gozdov Bjelašnice, pravzaprav njene skupine Hranisave, v krasnem dvonadstropnem domu je dne 19. in 20. aprila t. l. zasedala skupščina zastopnikov planinskih in smučarskih društev Bosne in Hercegovine. Na predvečer so bila prečitana poročila glavnega odbora, naslednjega dne pa se je razvila živahna diskusija, dani so bili predlogi za spremembo pravil glede na spojitvev dveh zvez ter bil izvoljen nov glavni odbor.

Iz poročila vidimo, da je v Plan. zvezi B. in H. včlanjenih 31 planinskih društev s 5500 člani, 5200 mladinci in 240 pionirji. Da ni število društev v republiki večje, je vzrok vprav v glavnem odboru, ki je preživljal kritične spremembe, ko je moral namesto službeno premeščenih članov kooptirati v odbor nove ter ni mogel dosledno voditi pregled nad delom pripravljavnih odborov za ustanovitev planinskih društev in jih buditi k življenju. Vse organizacijsko delo je slonelo le na nekaterih odbornikih, ki so se omejili na najnujnejše; to je tudi razlog, da poedine komisije ali odseki sploh miso razvili svoje delavnosti. In v vsem tem je tudi prvi razlog, da planinstvo v B. in H. še ni množično. Spojitev planinske zveze s smučarsko, izvršena v smislu Pisma CK KPJ o stanju in nalogah v fizikulturi, bo gotovo rodila boljše uspehe od dosedanjih, kajti sedaj bo lahko buditi k delu in navduševati poleti smučarje za planinstvo, pozimi pa planince za smučanje in obisk visokih gora.

Planinska društva so doslej postavila 18 planinskih domov (pred vojno jih je bilo 34, a so bili vsi požgani v narodnoosvobodilni vojni), a za obnovitev še ostalih domov bi bil potreben znesek okrog 25 milijonov dinarjev. Planinci so doslej markirali 41 potov v dolžini 425 km, kar je vsekakor zelo malo za obširen planinski svet in kar se zelo pozna pri obisku teh gora. Občutno je pomanjkanje planinskih zemljevidov in krajepisnih priročnikov za vse planine

Bosne in Hercegovine. Tu čaka Plan. zvezo B. in H. še ogromno delo, a hvaležno, kajti vse to bo poleg predavanj, ki jih doslej v splošnem ni bilo in neprestanih izletov v skupinah s kulturnim vodstvom, vzbudilo zanimanje za planinstvo.

Planinska društva so priredila 945 izletov (16.950 udeležencev), 25 taborenj (318 udeležencev), in 328 planinskih pohodov (4615 udeležencev). Planinske domove je obiskalo 16.320 oseb. Te številke kažejo na delavnost nekaterih društev.

Odsek za alpinizem pri Zvezi (društva tega odseka še nimajo, a nekatera bi ga prav lahko imela) ni podal nobenega poročila o svojem delu. Zabeleženo je, da so člani odseka izvršili 39 plezalnih vzponov. Če bi te vzpone analizirali, bi videli, da je to bilo pretežno plezanje po manjših niti sto metrov visokih stenah in da je bilo to plezarenje bolj športnega kot pa alpinističnega značaja. Mnogo članov tega odseka ni povezanih z društvenim delom. Diskusija je pokazala, da bo Zveza z ustanovitvijo odsekov pri nekaterih društvi naredila korak naprej za razmah planinstva.

Povezati društva med seboj in z glavnim odborom Zveze, uravnovesiti in pravilno razporediti planinsko-smučarsko delovanje ter izgradnjo postojank po vsej republiki, razmahniti planinstvo in smučarstvo z ustanavljanjem novih planinskih društev in družin, zainteresirati s predavanji, filmi in izleti čim več mladine za obisk visokih gora, visokogorskim planincem in smučarjem postaviti nalogo za intenzivno planinsko delo z mladino — to bi bile prve naloge novega odbora s tov. Vlajkom Ubavićem na čelu.

Tov. Joža Engel, iniciator in organizator novega bosenskega planinstva, je zastopal Planinsko zvezo Hrvatske in Planinsko zvezo Jugoslavije. V svojem kritičnem govoru je ocenil napake sedanjega dela in podal nekoliko smernic za razmah in poglobitev planinskega delovanja. Ostale planinske zveze so sporočile svoje pozdrave in čestitke.

Slavko Peršič

IZ PLANINSKE LITERATURE

Planinarstvo Srbije 1901—1951, izdanje PSS, Beograd 1951. To ni kaka sistematična zgodovina organiziranega planinstva Srbije, kot bi utegnil kdo pričakovati po naslovu. To je zbornik, kjer so zgodovinski podatki o razvoju organiziranega in neorganiziranega planinstva pomešani z različnimi drugimi prispevki, življenjepisi in spomini. Res je, da pred prvo vojno planinstvo v teh krajih ni prišlo do takega razmaha kakor pri nas in da ni pokazalo take elementarne življenjske sile, resnica je tudi, da sta vojni uničili vse arhivalije, prav tako pa se ne da tajiti, da se to ni zgodilo glede zadnjih let. Tako niti glede teh iz knjige ni mogoče dobiti jasne slike dejanskega stanja o gibanju članstva, razvoju gospodarstva in financ, obiska društvenih postojank in drugo, ker manjka vsak statistični pregled. Vendar je knjiga za nas zato zanimiva in potrebna, ker so malokomu od nas znane razmere v planinstvu Srbije zlasti v dobi pred prvo vojno.

Zgodovinski članki, ki pridejo v poštev, so razmeroma skopi. V poštev pridejo: Kratak pregled planinstva v Srbiji (34 strani), O planinstvu po Fruški gori pred prvo vojno in Razvoj planinstva v Vojvodini (8 str.), in Osnovanje planinskih podružnic v notranjosti (2 str.), Razvoj planinstva po osvoboditvi (5 str.). Vse drugo od 109 strani so v glavnem življenjepisi ali spisi memoarskega značaja. Kot poseben dodatek sledi Planinske kočve v Srbiji in Markacije v planinah Srbije.

Kot predhodnike srbskega planinstva v petdesetih letih prejšnjega stoletja navaja knjiga Ljubomira Nenadovića in Milana Miličevića, ki pa sta bila oba v svojem bistvu le potopisca, in velja vzeti kot prvega planinca Josipa Pančića, ki je prvi organiziral daljše izlete širom po Srbiji že 1856. Šele njegov učenec Jovan Žujević je sklical ustanovni občni zbor Srb. PD na 27. V. 1901 z 20 člani, junija istega leta pa se je vršil prvi redni občni zbor. Takrat je društvo štel 60 članov. Vsa doba do prve vojne ne kaže posebno vidnih znakov delovanja; bila je izpolnjena večinoma z društvenimi izleti na Avalo, ki je bila tedaj vse kaj drugega, kakor je danes. Pri

teh izletih je bilo preskrbljeno tudi za zabavo. Organiziranih je bilo tudi nekaj izletov po Srbiji. Viden znak je bil lesen paviljon na Avali (1902). Knjiga sama pravi, da je Srb. PD do prve vojne životariło... 1909 je bil napravljen poskus, da se društvo aktivira, pa do plodov ni prišlo. Svojega delokroga izven Beograda pa društvo v tej dobi sploh na razširilo.

Po prvi vojni je bil zopet Žujević tisti, ki je sklical izredno glavno skupščino 11. XII. 1922 ob navzočnosti 43 starih in novih članov. Zopet je obstajalo glavno delo v organiziranju društvenih izletov sedaj ne samo na Avalo, temveč dalje v Valjevske planine, Jastrebac, Taru in 1923 celo k nam v Kamniške planine. Postavila se je nova postojanka na Avali. 1924 je število članov naraslo na 420, bili pa sta v tem času ustanovljeni podružnici v Užicu, ki je kmalu prešla v matično društvo in Novem Sadu (1923), ki je leto dni kasneje postala samostojno društvo. V organizaciji je kmalu prišlo do sporov in se planinstvo na teritoriju Srbije ni moglo prav razviti vse prav do druge vojne. Kajti decembra 1927 je bil »napravljen najtežji korak v razvoju Srb. PD s pretvarjanjem planinske organizacije v turistično-pridobitno podjetje«. Odkupljenih je bilo namreč nekaj akcij Putnika, prevzeta je bila njegova biljetarica in društvo je menjalo svoj naziv v Srbsko planinsko društvo in društvo za promet potnikov. Namen je bil po spremenjenih pravilih, da se bavi tudi s trgovskimi, prometnimi in pridobitnimi posli sploh, ki imajo zvezo s turizmom (tedaj ne samo s planinstvom). Prva opozicija se je pokazala že 1930, leta 1934 pa je bila že bolj vidna tja do 1935, ko je prišel Vojin Smodlaka, ki je delokrog društva razširil posebno z ustanavljanjem podružnic. Ti spori so trajali vse do 1940, ko je bil od strani opozicije izdan na članstvo proglas, ki pravi, da »so planinska ideologija in njeni cilji povsem zanemarjeni... delo v podružnicah je popolnoma zanemarjeno... potrebno je izvršiti revizijo društvenih pravil«. Na društveni skupščini v decembru 1940, ki je bila seveda zelo burna, je

bil sprejet predlog za spremembo pravi in reorganizacijo društva, kar naj bi se izvedlo na izredni skupščini, do katere pa zaradi vojne ni več prišlo.

Tako je po tem bežnem pregledu za nas umljivo, zakaj med Srbi ni moglo priti do takega razmaha kakor pri nas. Pa tudi po drugi vojni je srbsko planinstvo hodilo precej dolgo pota, ki smo se jim pri nas od vsega začetka skušali čim bolj izogniti. Tam se je v začetku te dobe planinstvo popolnoma zlilo s fizkulturo, ker je večina fizkulturnih društev pač imela planinske sekcije, ki so bile včasih zelo delavne, tako delavne, da jih moramo mi občudovati. Mislim na množične izlete: Na planino Kosmaj 1947 s 700 udeleženci in 9. V. 1948 na Fruško goro s kar 900 udeleženci! Končno je tudi tam prodrlo mnenje, da je za fizkulturo in planinstvo boljše, če gresta vsak svojo pot. 1948 so se planinske sekcije prevedle v samostojna društva. O delovanju teh društev, gibanja članstva, gospodarskih in drugih podvigih pa knjiga nima poročil v taki meri, da bi bilo mogoče podati pregled današnjega stanja.

Vzporedno s tem, vendar veliko uspešnejše se je planinstvo razvijalo v Vojvodini. Kake organizacije pred prvo vojno tudi tam ni bilo, bila pa je Fruška gora zelo obiskovana. Kot že omenjeno, je bila 1923 osnovana Podružnica Srb. PD v Novem Sadu, ki pa se je že 1924 preosnovala v samostojno društvo Fruška gora. Ta zgradi 1926 kočo na Zmajevcu, 1928 na Osovlju, 1934 na Iriškem vencu, izdaja svoje glasilo Putnik, pozneje Vesnik, ustanavlja podružnice in doseže pred drugo vojno 8000 članov s 35 podružnicami. Spomladi 1948 pride do ustanovitve samostojnega društva Fruškogorski venec v Novem Sadu, ustanavljajo se društva po vsej Vojvodini, gradijo se nove postojanke in 1950 štejejo te organizacije blizu 7000 članov.

Po sedanjem stanju obstoje postojanke na Fruški gori, Kosmaju, Kopaoniku, Besni Kobili, Bukulji, Rudniku, Prokletijah, Šar pl., Jastrebcu, Jahoru, Beljašnici, Zeželju, nekaj pa jih je v gradnji. Markacije niso pogoste in predvojne v veliki meri niso obnovljene.

Vsekako pa bo knjiga ob velikem pomanjkanju drugih virov dolgo časa

služila kot vir bodočim zgodovinarjem in je kot taka dosegla svoj namen.

Dr. Pr.

10 Jahre schweizerische Stiftung für alpine Forschungen (10 let švicarske ustanove za planinska raziskavanja). Švicarjem se je za malo zdelo, »da leto za letom pošiljajo Angleži, Italijani, Nemci, Francozi svoje najboljše, da raziskujejo še nikoli zavzete gore. Samo Švica, izrazita dežela planincev, stoji nedelavna ob strani.« Tako se je glasil oklic za ostvaritev gorajšnje Ustanove, ki je ustanova po vseh predpisih civilnega prava, ne samo po imenu. Njen namen je, »da opremlja, organizira in financira raziskovalne ekspedicije v izvenevropske gore, v arktične in antarktične pokrajine.« Ustanovljena 10. II. 1940 že med vojno viхро, podaja sedaj poročilo o svojem desetletnem delovanju v tenki knjigi 49 strani velikega formata luksusne izdaje v odličnem tisku in krasnih reprodukcijah, tiskani samo v 1000 izvodih.

Knjiga našteva naslednje ekspedicije:

1939 še pred formalno ustanovitvijo v Himalajo z zavzetjem Dunağirija (7066 m), Ghori Parbata (6712 m) in odličnim kartografskim posnetkom ledenikov Kosa in Ratabana, ki je knjigi dodan kot priloga.

1940 v gorovje ob izviru Gangesa. Uspeh je bil zavzetje Kedarmtha (6940 m), Sathopantha (7075 m), Kolidi Peaka (6102), Balbala (6414 m) in Nanda Gunthi (6310 m). Istega leta ekspedicija v Karakoram s ciljem Rakaposhi (7790 m) ni uspela, ker se je gora izkazala kot nedostopna od vseh strani. Pri tem so naleteli na kraje, kjer je navada, da goste masirajo, kar je privedlo do zanimivih zapletljajev.

1948 v osrčje Sahare (Tibesti). Ekspedicija je našla v kanjonu Enneri Forchi sredi pustinje žuboreč potoček z ribicami.

1949 v Nepal s ciljem raziskovanja severnega pobočja Kangchenzöngę. Pri tem je dosegla vrh Pyramid Peaka (7123 m).

1950 v Garhwal - Himalajo. Prišla je na vrh Abi Gamina (7355 m) in tako dosegla za Švicarje pač najvišjo točko. Istega leta je bila poslana odprava v Baffinovo deželo.

Sicer pa po pravilih Ustanove njen namen ni doseganje višinskih rekordov, temveč znanstvena raziskavanja. V tej smeri je opravila veliko delo, ko je izvršila fotogrametrične posnetke leta 1939, karte Garwhal-Himalaje in karte Sikkima. O vseh teh odpravah so izšla poročila deloma v posebnih knjigah ali pa v veliki zbirki Berge der Welt, ki je 1950 dosegla že peti zvezek.

Knjiga se konča s fiziološko-medicinskimi opazovanji dr. Wys-Dynanta: Vsakemu planincu ni dana prilagoditev velikim višinam. Do višine 7000 m resne okvare ne nastopajo in so odvisne od prilagoditvene možnosti posameznika in zopet preidejo. Šele pri tej višini nastopajo resne okvare: Bolečine v grlu se spremenijo od navadnih vnetij v boleče čire, srce se razširi, nespečnost je neznosna, zaradi pomanjkanja živih vitaminov popusti apetit. Končno preži bela smrt na tistega, ki skuša predolgo ostati nad

zanj fiziološko potegnjeno mejo. Odpornost pa je med 30. in 40. letom največja, pa tudi to pravilo je relativno kakor vse v biologiji. Kar se tiče utripanja žile, pade nenadoma od morske gladine do 4000 m. Pri nekaterih že pri 2000 m, pri drugih šele pri 4000 do 5000 m. Po slednjem je presojeti sposobnost posameznika za velike višine. Avtor pride na podlagi opazovanj do zaključka, da bi bilo treba kandidate za Himalajo stvarno preizkusiti in zadostovalo bi, če bi jih poslali za štiri ali pet dni v Capano Regina Margherita na M. Rosi ali Cabane Vallot.

Če so vesti točne, se je tudi letošnja švicarska ekspedicija v Himalajo, menda celo s ciljem Čomalungme, ponesrečila. Kdo bo prvi sedel na Prestol bogov?

Končno je omeniti, da knjiga vsebuje seznam dopisujočih članov, med katerimi je za Jugoslavijo Ivo Lukanc iz Ljubljane.

Dr. Pr.

RAZGLEDPOSVETU

To Buno, marec-april 1952, glasilo grškega planinstva, je v celoti smučarski bulletin, ki poroča o državnem smučarskem prvenstvu (dvanajstem), prinaša tri lepe posnetke, med drugim zelo lep pogled na Olimp iz Skoleja, sicer pa so strani izpolnjene z objavami tehničnih rezultatov. Zanimivo je, da Grki niso prevzeli mednarodnega izraza »slalom«, marveč so ga pogrčili v tehniko katábasis (v nasprotju elevthéra katabásis = smuk). Planinstvu je posvečena ena stran, in sicer novicam o Fitz Royu in Himalaji in dobra stran društvenih objav raznih tmem (= odsekov). Majska in junijska številka pa sta posvečeni problematiki grškega planinstva. Dvojna številka obsega 20 strani, 10 strani obsega objava referata generalnega sekretarja grške planinske organizacije Atan. Carcana o delu posameznih društev (v Atenah, Solunu, Janini, Larisi, Florini i. dr.). Zanimivo je to, da so vpeljali skupen pohod vseh društev na staro bivališče bogov, na Olimp, in dali temu prazniku ime P. O. S. (Panellenikós Oreibatiké Sygkéntrosis). Zadnji vsehelenski shod je združil »pomembno« številko grških

planincev, ne povedo pa številke. Tudi o zavetiščih zvmemo malo konkretnega. Vzpostavili bodo med drugim zavetišče »Spelios Agapetos« na Olimpu. Iz referata zvmemo dalje, da je smučarstvo sestavni del grškega planinstva (hiondromika). Iz gospodarskega poročila je razvidno, da razpolagajo z zelo skromnimi sredstvi. Pripravljajo se tudi na ekspedicijo v Alpe in druge inozemske gore. Na zaključku poročila omenja še kongres U. I. A. A. na Bledu, ki bo ostal vsem udeležencem v najlepšem spominu. V maju se je vršila skupščina grških planincev. V odbor so izvoljeni večinoma dosedanjí odborniki. Ostali del številke obsega v glavnem društvene objave in nekaj novic iz Andov in Himalaje. To Buno se narača v Atenah pri E. O. S. Letna naročnina 30.000 drahem.

Österreichische Bergsteiger — Zeitung in Österreichische Touristenzeitung — sta dva mesečnika - časnika, prvi izhaja že 30. leto, drugi 69., ki v obliki običajnih dnevnikov obveščata avstrijsko javnost o turah, o najrazličnejših društvenih in tujsko-

prometnih novicah, prinašata pa tudi lepe posnetke. Iz vsebine: dr. Hans Meixner, Načrtno gospodarstvo v planinstvu. Avtor se zavzema za srednjo pot. Ni dobro, če se na turo pripravljáš do nadrobnosti, ni pa tudi prav, če odrineš na pot tjavendan, A. H., Zandarmerijski psi v boju z belo smrtjo. Avtor je pionir iskanja pone srečencev v plazovih s psi. H. Fischer, Potovanje po gozdnatih predelih. Hans Schwander, Bivak v severni steni Schermberga. Avtor izjavlja, da mu je življenje ohranila posebna spalna vreča, ki nima več nobene od pomanjkljivosti Zdarskyjeve spalne vreče. Z njo je prebil snežni vihar v 1400 m visoki severni steni v pogorju Grosser Priel. dr. K. L. Schubert, Dunajski alpski slikar (Max Frey).

Iz objavnega dela prvega časnika izvemo, da so v Avstriji letos zgradili žičnico na Hauser Kaibling v Gesäuse z višinsko razliko 1150 m, ki jo na daljavo 2300 m zdaj lahko premagaš v 20 minutah. Ima dve štirisedežni gondoli in je po velikosti druga turistična vzpenjača v Avstriji. Avstrija dobro ve, kam je treba dajati denar. — Taborniško gibanje v Avstriji se izredno hitro širi. Samo mesto Salzburg si je rezerviralo 5 tabornih prostorov v najlepših avstrijskih letoviščih. Štajerska gorska reševalna služba je l. 1951 intervenirala 200 krat. Pri teh nesrečah je bilo 13 smrtno, 186 pa težko ranjenih. Trije reševalci so bili pri delu težko ranjeni. — Avstrijski jamarji odkrivajo vedno nove podzemse lepote v svojih Alpah. V Spodnji Avstriji so na Ötscherju pred kratkim odkrili 410 m globoko alpsko jamo. Avstrijski jamarji izdajajo svoj list »die Höhle« in so se organizacijsko končno združili v enotno organizacijo. — Gorska reševalna služba Rdečega križa je bila ustanovljena na Dunaju. Načelstvo te službe so prevzeli znani ing. Proksch, dr. Jonas (o njegovih člankih smo v Vestniku že poročali) in Alfred Hudec (v uredništvo Plan. Vestnika je poslal članek o lavinskih psih). Avstrijska gorska reševalna služba, ustanovljena 1896, za Dunaj in Sp. Avstrijo ima 27 postaj, 162 obveščevalnih postaj in 500 reševalcev. Od l. 1945 so prinesli v dolino 913 težko ranjenih in 38 mrtvih planincev. Prof. dr. Günther Oskar Dyhrenfurth in Erwin Schneider sta

izdala knjigo »Na tretji tečaj« (Zum dritten Pol), s čimer je mišljena Himalaja. Avstrijski poročevalci pravijo, da je to standardno delo o Himalaji. — V Avstriji so uvedli popuste za planince tudi na državnih avtobusih.

Dolomiti - Dolomiten - Dolomites, Rivista bimestrale, Anno I, julij-december 1951. To je zajetna magazinska publikacija, kjer dobiš vse: princa Ali kana ob Alfa Romeo, ministra Scelbo, konjske in avtomobilske dirke, jockeye, holywoodske zvezde, italijanski državni nogometni team, gotsko slikarstvo in Tiziana, vmes pa tudi opisano kako smer v Dolomiti, kak senzacionalni reklamni posnetek spuščanja z vrvjo, smuško skakalnico in prizore iz modnega, družabnega smučarstva v Dolomiti. Vmes pa dobro tretjino reklame za najrazličnejše stvari in firme z vsega sveta. Za bralca planinca je nekaj vreden članek »Alpinizem v Cortini od začetka do danes«, ki te pouči o vodnikih, smereh in dolomitskih zvezdah od l. 1860 dalje. Priložene so slike znamenitih vodnikov, slika severne stene Cima Grande di Lavaredo z vrtano smerjo Giuseppe Dimai — Emilio Comici — Angelo Dimai. Senzacionalna je fotografija Luigi Ghedine - Bibija, »scoiattola internacionalnega slovesa«, ki ga prikazuje v plezalni študiji v skupini Cinque Torri. Previs, ki ga premaguje na sliki, je res študijski. — Kako je italijanski alpinizem prežet z žurnalpinizmom, reklamo pa tudi trgovino, je dokaz tudi reklamna publikacija znamenitega italijanskega plezalca R. Cassina, zmagovalca Grandes Jorasses in Pizzo Badile v l. 1937 in 1938. Publikacija je luksuzna in vsebuje tri lepe tehnične posnetke v suhi skali in v ledu, ki naj potrjujejo lakonično trditev: »Svoje rekvizite sem osebno preizkusil v 25 letih alpinističnega delovanja«. Dalje vidimo revijo najrazličnejših Cassinovih klinov in vponk, kladivo za suho skalo in ledno, specialen ledni klin, cepin, plezalni nahrbtnik in lahke plezalne čevlje.

Mitteilungen des Österreichischen Alpenvereines, Innsbruck, marc-april 1952 ima zanimiv anonimen uvodnik o severnem steburu Finsteraarhorna s posebnim dodatkom, ki se glasi: »Pi-

satelj ni želel videti svoje ime pod sestavkom. Upal je celo, da bo to morebiti komu v pouk«. Meni, da bi tako odbil ost pogostim napadom na ekstremno alpinistiko; Heumarkt in Hollywood sta živela od imen in od dnevnih veličin. Pohlep po senzaciji naj le kriči po vsakokratnem »Joe Louisu«. Alpinizem pa bodi brez ure, sodnika in publike. Njegove bistvene kvalitete bi naj bili tišina in samota. In kar ima alpinist povedati alpinistu, naj zadeva le stvari, ne osebo. — Res dostavek posebne vrste, ki kaže, kako napet in tudi tragičen je boj za vsebino alpinizma. — Ostali deli številke je objavnega značaja. Vsebuje izčrpen referat o izredni skupščini Alpenvereina, ki se je zaradi raznih gospodarskih problemov, ki so bili na dnevnem redu, udeležilo 110 zastopnikov sekcij s 630 glasovi (AV ima 129 sekcij). Skupščina je imela deloven značaj brez vsake slovesnosti in reprezentativnosti, kakor je sicer navada. Skupščina se je odločila za posojilo 1,5 milj. šilingov, ki ga je najela pri državi, da obnovi in zgradi potrebne planin. postojanke. Sprejela je še nekaj manjših sklepov gospodarske narave in se izrekla zoper tehničiranje Krimlskih slapov in Traunseeja. Skupščina je bila druga take vrste v 80 letih obstoja. Sklenili so tudi poglobiti in razširiti propagando z vsemi sredstvi za »turizem«, ki je po vojni izgubil privlačnost posebno za mlajše rodove. Zavzeli so se tudi za smuški turizem, ki ga je smuško dirkališče skoro odrinilo iz programa. S posebnim poudarkom je skupščina izrazila potrebo po »duhovni utemeljitvi« planinstva. Dr. Mumelter je ugotovil, da prihajajo novi rodovi, ki ne poznajo »miselnega imetja« planinstva in ga zato skušajo obrniti v druge vode. Nove ideje sicer niso brez vrednosti, a treba jih je prilagoditi, treba pa se jim je včasih tudi ukloniti. Ugotovil je, da delo za »duhovno poenotenje« Alpenvereina, za kar so bile na skupščini v Ischlu zadolžene sekcije, ni imelo uspeha. Zaključna beseda kaže duha, ki veje med vodilnimi možmi avstrijskega AV: »Zahvaljujem se za nekatere res vroče in stvarne debate, ki so konec koncev pokazale, da smo družba tovarišev, ki z dušo in srcem stojimo za našo zvezo in bomo vse storili, da bo njena prihodnost še

bolj slavna, kakor je bila preteklost. Če naj se mi izpolni kaka želja, naj bo ta, da bomo vendar enkrat pustili na strani materialno stališče in se posvetili idealnim stvarjem naše zveze in naši mladini«. V zvezku je izšla tudi sugestija, da bi se leta 1960 vršile olimpijske igre v Innsbrucku, sedežu AV. — Najsevernejšo vremenoslovsko postajo grade Amerikanci na severni obali Grönlandije in to »iz zraka«, ker je po morju gradbišče nedostopno. — V pismu iz Münchena omenja dr. F. Grassler »internacionalno navezo« med planinskimi zvezami sveta, ki jo je v veliki meri podprl tudi kongres UIAA na Bledu. Z velikim veseljem pozdravlja zvezo z Jugoslavijo, predvsem pa vstop v Julijske in Kamniške Alpe.

Österreichische Alpenzeitung, izd. Österreichischer Alpenklub že 70. leto. Iz vsebine št. 5, 6, 1952: Leo Seitelberger popisuje šest težkih tur, ki jih je izvršil kot samohodec. Hotel je odgovoriti na vprašanje, ali je mogoče samohodcu preplezati stene, ki so jih ukrotili le z najnovejšimi tehničnimi pripomočki. Ture so: Dachstein in prečenje Totes Gebirge, znana Blechmauerverschneidung s »strešnim previsom«, razne smeri v Dachsteinu (Pichlova, Steinerjeva, Maixova), severna stena Dachla, Laliderer, severna stena Velike Zinne. V Dachlu, pravi, se je v desni prečnici »razveselil« silne ekspozicije. S seboj je imel 8 mm vrvi, nekaj stopnih zank in klinov. Večji del je plezal prosto. Bilo je to l. 1938, na kar je bil avtor vpoklican v vojsko, kjer do leta 1945 ni naredil nobene ture razen nekaterih na Kavkazu. L. 1945 pa je spet začel trenirati v dunajskih šolskih stenah in v Peilsteinu. Kmalu se je čutil sposobnega za Karwendel, kjer je ponovil vse smeri v navezi, nato pa se je odločil, da sam izvede vzpon po Dibonovi smeri, ki sicer poteka iz l. 1911, a je popolnoma »moderna«. Dachl je avtor preplezal, da bi se preizkusil za Veliko Zinno. A za to je moral čakati do l. 1951. Smer so leta 1931 izpeljali oba Dimaia in Comici. Visoka je 550 metrov, spodnjih 250 m je v celoti previsnih, zgornji del ima sicer terase, a je vendar izredno strm in deloma previsen. »Pravljica o lestvici klinov« ti zamre na ustnicah, kajti

kljub številnim klinom na najtežjih mestih so celi predeli gladkih, skrajno težavnih mest, ki jih je treba premagati brez klina.« S seboj je imel 40 m 8 mm nylon vrvi, tri stopne zanke in nekaj vponk. Nad njim sta bili v steni dve navezi. Že takoj pri vstopu je uporabil dve stopni zanki. Po majhnih oprimkih in stopih je prilezel do drugega klina, na kar je moral s prostim plezanjem premagati vrsto rumenih krušljivih previsov. Prečnica na desno ga je vrgla nazaj. V navezi na »poteg« ni pretežka, za samohodca brez vrvi nemogoča. Moral je uporabiti vrv. Avtor izjavlja: »Če se ti v spodnjem delu ne posreči, da se rešiš iz stopnih zank in jih izpneš, če ne zmoreš sledečega prostega plezanja, potem nima nobenega smisla več. V rumeni zajedi je vsak korak, vsak gib rešitev na videz nerešljivega problema. Ekspozicija je strašna. Vsak kamenček, ki ga sprožiš, prileti direktno na melišče pod steno.« Došel je obe navezi, eno nemško in eno italijansko, ju prehitel in v 3 urah dosegel vrh. Pred njim je to zmožgel samo Comici. Avtor se ga je na vrhu spomnil in »se zahvalil svoji usodi«. — Stalni dopisnik revije Erich Vanis popisuje svoj vzpon preko severne stene Tour Ronde v Montblancu. Smer je izpeljal naravnost po ledenem boku z absolutno naklonino 55°. Turo primerja severozap. steni Wiesbachhorna. — Dr. K. Turnovsky popisuje svoje ture med internacijo v himalajskem predgorju. Internacija najbrž ni bila prehuda, saj je smel dvakrat na teden iz taborišča za ves dan. Ta »izlaz« je uporabljal zato, da se je povzpel na nekaj himalajskih dvatisočakov. — Debata, ki jo je odprl Schuster, se suče vedno okoli istega tečaja. V tej številki se je oglasil F. Böttcher iz Kremisa z realističnimi tezami o regeneraciji alpinizma; treba je iti s časom, a treba je ohraniti dosedanje pozitivne vrednote. Ne rabimo »boja z goro«, ampak »življenje z goro«. Do tega pa nas »vrhunska« tehnika ne bo pripeljala. Böttcher je proti plezalnim tečajem, ki omogočajo takoj V. in VI. stopnjo, je tudi proti organizaciji raznih Hochtouristengrup. — Ostali del številke je posvečen novicam iz Himalaje, Andov in Maroka, društvenim objavam, osmrtnicam in knjižnim novostim, domačim, francoskim in italijanskim. Od

zadnjih bi bila za nas gotovo mikavna revija »Le Alpi Venete«, ker se posveča Dolomitom, Karnijskim in Julijskim Alpam. Zanimiv je popravek dr. Paula Kalteneggra, ki je v isti reviji v drugi številki zapisal o Kugyju: »Alpinet pri Sv. Mariji je njegov duhovni otrok.« Dr. Kaltenegger izjavlja, da s tem stavkom ni hotel zmanjšati zaslug Alberta Bois de Chesna, dejanskega tvorca tega lepega dela, (ki ga zdaj naši ljudje spravljajo v red; gl. Proteus 1951/52 št. 10 članek dr. Angele Piskernik). Čudno pa zveni popravek na koncu: »To priznanje in ta dobra volja mu pa seveda (namreč A. B. de Chesnu) ne more vrniti njegovega dragocenega imetja v Trenti, ki mu ga je vzel nenaklonjeni čas.« Res, težko je razumeti, da je bil čas vendarle končno tudi Trenti in nam naklonjen! Št. 3-4 iste revije prinaša Reissov opis prvega vzpona čez sev. steno Gspaltenhorna (o tem smo že poročali v PV št. 8), Rudolfa Kauschke o Karniji, nato pa poslovno poročilo Alpenkluba. V novem odboru sede stari avstrijski alpinisti: dr. Karl Prusik, Stöcker, Kaltenegger, Peterka, Horeschovsky in drugi. Mnogo zanimivega je v Hennigovem poročilu o Popocatepetlu v Mehiki in o Rocky Mountains v Coloradu. Novic iz Himalaje in o štirih ekspedicijah, ki se v tem letu mude na pohodu na »tretji pol«, je vedno dovolj. Ni pa slišati o plodonosnih uspehih, čeprav sta se tu spoprijela tudi ameriški in sovjetski orjak. — Za skrivnost sovjetskega alpinizma je pač značilno, če Alpenzeitung v aprilu 1952 prinaša novico, da je v avgustu leta 1950 pet sovjetskih plezalcev preplezalo v enem vzponu urjaški greben Sedeldi—Tau Užba v Kavkazu.

Uredništvo je prejelo v zameno:

Proteus. Izd. Prirodoslovno društvo v Ljubljani 1951/52. Vsebina št. 9: Lavo Čermelj, Mezoni; Ivan Michler, Velika ledena jama v Paradani; Ciril Jeglič, Ali poznate drevesa v Tivoljskem parku II; Miroslav Zei, Zoološka postaja v Neaplju; Knjižne novosti; Drobne vesti; Za bistré glave.

Vsebina št. 10: dr. Edvard Pajnič (A. Piskernik); Ivan Michler, Barvanje ponikalnice Lokva pri Predjambi; Jovan Hadži, Stenice kot prenašalke bolezenskih kalí na človeka; Angela

Piskernik, Albert Bois de Chesne in alpinet Juliana; Peter Us, Mravljinci muren; Odmevi; Knjižne novice; Drobne vesti; Za bistre glave.

Lovec, list za lov in kinologijo, izd. Lovska zveza LR Slovenije. Vsebina letnika XXXV, številki 1: Venče Jakil, O dlakavosti psov; Anton Pirc, Razmerje človeka do živali; Venče Jakil, Kondicija in konstitucija; Janko Skale, Na mrhovišču (nadaljevanje v številki 2); Ado Markovič, Žvižganje rakom (nadaljevanje v številki 2, 3); Stanko Arko, Nekaj o pasjem zobovju; Miloš Kelih, Še nekaj o umetni gojitvi fazanov; Anton Kapus, Kunec; Julij Koder, Osebnost psa; Ivan Černež, Spominu prof. Valentinciča. — Številka 2: Stanko Arko, Zakrnelost podočnikov pri psih; Ing. Z. Turkalj, Vpliv klimatskih faktorjev na razvoj divjadi; Ludvik Grilc, V deželi braka — jazbečarja; A. Pirc, Fazan, pomočnik proti poljskim škodljivcem; Lenart Zupan, »Lunca je videla, sonce pa ne...«; Ing. Mirko Šušteršič, Prof. dr. Milan Marinovič. — Številka 3: A. S. Pirc: Jazbečar, uporabnostni pes; A. Kapus, Katlanovsko jezero; Venče Jakil, Klecavost pri psih; dr. A. Fink, Vajmaranec; Pogon na volkove v Javorniku; Branko Zemljič, Divji lovec Joža; Pp. Stane Valentincič, Fazanja

voljera v Varoši; dr. Fr. Mišič: Jazbec; A. S. Pirc, Po Afriki; ing. J. Bartl, O vabah s cianovodikovimi ampulami. — Številka 4: S. Kovač, Škodljivci lovišč; Š. Simončič, Lovski prekrški; dr. B. Kurbus, Čredni nagon; A. S. Pirc, Rdeča jerebica in naselitev v Sloveniji; J. Perat; Čar mesečine; A. Kapus, Nojlon Tundutovi orli; F. Cvenkel, Po očetovih stopinjah; Branko Zemljič, Divji lovec Joža; B. Lovrenčič, Cvetna nedelja 1941; V. Pleničar, Dva zajca. — Številki 6-7: Ivan Zupan — sedemdesetletnik; J. Perat, Kotorna; ing. M. Šušteršič, O srnjadi in o tem in onem; L. Grilc, Lize; St. Arko, Pravilna vzreja psov; dr. B. Kurbus, Ko orlice cveto; J. Perat, Čar mesečine. V vsaki številki so novice iz »Lovskega oprtnika« in »Iz organizacije«.

Obzornik, časopis za ljudsko prosveto, izd. Ljudska prosveta Slovenije. Vsebina št. 3: Egon Tomc, Po indijskih volitvah; K. Dobida, Kipar Svetozar M. Peruzzi; Janko Jurančič, Na Hvaru pred 400 leti II; Sergej Jesenjin, Iz perzijskih motivov; Materino pismo, Odgovor, Avtobiografija; Marjan Mušič, Začetki arhitekture; Richard Wright, Sveti se zvezda danica I.; A. Kežman, Iz psihologije vasi, II.; pomenki.

PLANINSKI VESTNIK RAZPISUJE

ODKUPNI NATEČAJ

PLANINSKIH IN POKRAJINSKIH FOTOGRAFIJ

Upoštevali se bodo samo novi, še ne objavljeni slikoviti posnetki v umetniški izvršbi, sposobni za tiskovno reprodukcijo.

Format 18 × 24 cm do 30 × 40 cm

Vpslane slike bodo brezprizivno odbrane v odkup po žiriji, katero sestavljajo tovariši: Gliha Maks, Ogorelec Ivan, Michieli inž. Lujo, Pfeifer Marjan, Ravnik prof. Janko.

Za odkup določeni zneski so:

- I. ocena 1 à 5000.— din
- II. ocena 2 à 3000.— din
- III. ocena 5 à 2000.— din
- in 10 nadaljnjih à 1000.— din ter 10 à 500.— din.

Z odkupom pridobi Planinski Vestnik tudi pravico za publiciranje.

Vsaka fotografija naj nosi ime avtorja z naslovom in označbo motiva.

Rok za predložitev fotografij: 15. oktober 1952.

Slike se dostaviti Planinski zvezi Slovenije Ljubljana, Likozarjeva ulica.

Vpslanim fotografijam se bo posvečala vsa pažnja.

Vsak udeleženec lahko predloži do 6 slik v poljubni tehniki.

Slike, ki ne bodo odkupljene, se vrnejo frankirane do 30. novembra 1952 na avtorjev naslov.